

Opinnäytetyö AMK

Esittävä taide | Sirkus

2018

Sara Nurminen

SIRKUSELÄIMET NYKYPÄIVÄÄ VAI HISTORIAA?

– kartoitus eläinten merkityksestä suomalaisessa
perinteisessä sirkuksessa

OPINNÄYTETYÖ AMK | TIIVISTELMÄ

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU

Esittävä taide | Sirkus

2018 | 50 sivua, 2 liitesivua

Minna Karesluoto

Sara Nurminen

SIRKUSELÄIMET NYKYPÄIVÄÄ VAI HISTORIAA?

- kartoitus eläinten merkityksestä suomalaisessa perinteisessä sirkuksessa

Opinnäytteen tavoitteena on ollut kartoittaa eläinten merkitystä suomalaisessa sirkuksessa katsojan, taiteilijan, yrityksen ja etiikan näkökulmista sirkushistoriassa ja tulevaisuudessa. Tutkielman lähdeaineisto sisältää kirjallisuutta, lakitekstejä, artikkeleita ja netisivuja. Näiden lisäksi aiheen käsittelyssä on hyödynnetty opinnäytettä varten tehtyä kyselytutkimusta.

Eläimillä on aina ollut tärkeä osa sirkuksessa. Ensin olivat hevoset ja myöhemmin ohjelmaan tulivat muut esitykset ja eläimet. Vaikka monet eläinlajit ovat sirkuksissa nykyään Suomessa lailla kiellettyjä, eläinnumerot ovat silti usein isossa osassa sirkuksen ohjelmaa tasapainottamassa hurjia ja taidokkaita ihmisten suorittamia temppuja.

Sirkuseläimet ovat viime aikoina jakaneet mielipiteitä, kun kiinnostus eläinten hyvinvoinnista on kasvanut ja eläinten arvoa on alettu uudelleen miettiä. Sirkuksissa eläimiä käytetään hyväksi viihteen takia, minkä hyväksyttävyyttä on alettu kyseenalaistamaan. Sirkukset haluavat kuitenkin pitää kiinni perinteestään eivätkä näe eläinten pidossa mitään väärää niin kauan kuin eläinten olot ovat hyvät. Tutkimuksesta on selvinnyt, että yksinkertaista ratkaisua sirkuseläinten tulevaisuudelle ei ole, sillä asia koskettaa useita osapuolia, joilla on erilaiset lähtökohdat ja näkemykset.

ASIASANAT:

sirkus, sirkuseläin, eläinetiikka, perinteinen sirkus, eläinten hyvinvointi, suomalainen sirkus

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Performing Arts | Circus

2018 | 50 pages, 2 attachments

Minna Karesluoto

Sara Nurminen

CIRCUS ANIMALS, HISTORY OR PRESENT?

- a survey about the significance of animals in Finnish traditional circus

The goal of this thesis was to conduct a study about circus animals in Finland. Their significance is studied in terms of the artist, audience, companies and ethics, as well as the past and present moment. The research material includes law texts, articles, websites and other literature. Also, a survey, in the form of a questionnaire, was conducted for this study.

Animals have always had an important role in traditional circus. It all started from horses. Only after that came the other acts and animals. In Finland many of the traditional animal species have been banned by law, but animal numbers are still a big part of the circus program, balancing the amazing and skillful tricks performed by people.

Lately there has been split opinions on the ethics of animals in circus. The interest on the animals' health has risen and the value of them is being considered over again. Animals are abused in circuses for the sake of entertainment and the acceptability of that has started being questioned. Some circuses want to maintain their traditions and don't see anything wrong in keeping animals as long as their conditions are fine. The research has indicated that there is no simple solution for the circus animals' future because the subject affects multiple sides that have different basis and points of views.

KEYWORDS:

circus, circus animal, animal ethics, traditional circus, animal health, Finnish circus

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
1.1 Kysely	8
2 ELÄINTEN HISTORIA OSANA SIRKUSTA JA SEN SYNTYÄ	10
2.1 Eläimet osana esittäviä taiteita ennen perinteistä sirkusta	10
2.2 Hevoset perinteisen sirkuksen synnyn perustana	11
2.3 Sirkuseläinten historia Suomessa	12
3 SIRKUSELÄIMIÄ KOSKEVAT LAIT JA NIIDEN VALVOMINEN SUOMESSA	16
4 MISTÄ SIRKUSELÄINTEN SUOSIO JOHTUU	18
4.1 Ihmis- ja eläinkuva	18
4.2 Mihin eri eläinnumeroiden viihdyttävyyys perustuu	20
4.3 Mielikuvat, joita luodaan eläinten yhteydessä sirkukseen	22
5 ELÄINTEN HYVINVOINTI SIRKUKSISSA	25
5.1 ECA:n lausunto	26
5.2 Eläinsuojeluyhdistysten näkökulma sirkuseläimiin	28
6 SIRKUSELÄIMEN ARVO JA ARVOSTUKSIA	32
6.1 Eläimen arvo lähtökohtana?	32
6.2 Perinteisten sirkusten perustelut sirkuseläimille	34
6.3 Kyselytutkimuksen tulokset	38
7 SIRKUSELÄINTEN NYKYTILANNE JA TULEVAISUUS	41
LÄHTEET	47

LIITTEET

- Liite 1. Kysely aikuisille.
- Liite 2. Kysely lapsille.

KUVIOT

Kuvio 1. Suomalaisten halu nähdä eläimiä sirkuksessa.

39

1 JOHDANTO

Olen aina ollut kiinnostunut eläimistä ja erilaiset näkökulmat aiheeseen ovat vaihdelleet eri elämän vaiheissa. Kiinnostus on kohdistunut muun muassa eläinten käyttäytymiseen, kouluttamiseen sekä huolenpitoon. Sirkus on myös ollut elämässäni lapsesta lähtien, pitkään harrastuksena ja myöhemmin ammatinvalintana. Olen nähnyt sirkusesityksiä ja samalla erilaisia eläinnumeroita parinkymmenen vuoden ajalta useita kymmeniä. Lapsena muistan pitäneeni eläinnumeroista kovasti ja eläimet olivatkin lempiesiintyjieni sirkuksissa. Myöhemmin lähempänä aikuisuutta aloin kuitenkin katsomaan numeroita hie- man eri kantilta ja aloin myös näkemään kokonaiskuvaa. Millaista on eläinten elämä areenan ulkopuolella? Pääsevätkö ne toteuttamaan lajityypillistä käyttäytymistään ja ko- kevatko ne liikkuvasta elämäntyylistä aiheutuen paljon stressiä? Usein katsomosta käsin näyttää siltä, että eläimet nauttivat esiintymisestä, mutta pitääkö se todella paikkansa? Halusin lähteä käsittelemään sirkuseläimiä aiheena laajemmin, joten siksi valitsin ne opinnäytetyöni keskiöön.

Sirkus jakautuu nykypäivänä perinteiseen sirkukseen ja nykysirkukseen. Stereotyyppi- sesti ajateltuna nykysirkus on lähempänä korkeakulttuuria ja useimmiten suunnattu ai- kuisille, kun taas perinteinen sirkus on koko perheelle suunnattua viihdettä. En lähde väittämään, etteikö perinteisellä sirkuksella olisi myös taiteellista arvoa, mutta esityk- sissä keskitytään yleensä viihdyttämään katsojiaan. Perinteinen sirkus perustuu huikai- siin temppuihin, jännitykseen ja estetiikkaan. Nykysirkuksessa sisältöön halutaan tuoda useimmiten myös jotain muuta, mikä kuljettaa esitystä eteenpäin kuten tarina tai sa- noma, mikä toteutetaan sekoittamalla sirkukseen muita taiteenaloja. Suuri ero näiden kahden välillä on myös eläimet, perinteisessä sirkuksessa ne ovat osana ohjelmaa lähes poikkeuksetta ja nykysirkuksessa niitä harvemmin näkee.

Eläimet ovat kuuluneet perinteisten sirkusten ohjelmaan alusta lähtien ja perinteinen sir- kus on alun perin jopa rakennettu eläinesitysten varaan. Tämän takia rajaan aiheeni kos- kemaan vain eläimiä perinteisessä sirkuksessa. Ovatko eläimet niin isossa osassa pe- rinteistä sirkusta, että ilman niitä se muuttuisi joksikin muuksi perinteiden muuttuessa? Jos sirkuksesta puuttuu sekä tarina että eläimet, riittääkö pelkästään ihmisten tekemät tempot vetämään yleisöä? Tavoitteenani on tarkastella eläinten pitämisen ja esittämisen merkitystä sekä ajankohtaisuutta suomalaisessa perinteisessä sirkuksessa.

Tutkielmassani kuvaan alussa eläinten historiaa perinteisessä sirkuksessa, sirkushistorian eri vaiheita ja kehittymistä. Mistä muutokset ovat aiheutuneet ja mikä on ollut niiden vaikutus. Tutkin kirjallisuutta lähteenä käyttäen eläinesityksiä ennen perinteistä sirkusta, perinteisen sirkuksen syntyä ja eläinten osuutta siinä, sekä sirkuseläinten historiaa suomalaisessa perinteisessä sirkuksessa ja lopulta teen myös katsauksen tähän päivään. Suomalaista perinteistä sirkusta käsittelevää kirjallisuutta tutkiessani tein havainnon, että sirkuseläimistä löytyy kyllä useita mainintoja, mutta niiden huolenpidosta ja varsinkin koulutuksesta, etenkin villieläinten, löytyy hyvin vähän informaatiota. Lähes kaikki näitä koskevat maininnat löysin jostain muualta kuin sirkuksen itsensä kentältä. Mielestäni tässä on puutos lähdeaineistossa, koska saamme näihin vain ulkopuolisen näkemyksen, mikä on useissa tapauksissa negatiivinen. Puutos voidaan selittää sillä, että aiheista oleva tieto on lähinnä perimätietoa. Myöskin lukujen löytäminen suomalaiseen perinteiseen sirkukseen liittyen oli haastavaa, mikä kertoo, että tutkimusta aiheesta on tehty hyvin vähän. Lopuksi nykyhetkeä tarkastellessa kirjoitan, mitä laki tällä hetkellä sanelee Suomessa sirkuseläimistä ja mitkä kaikki asetukset niitä koskevat.

Koska sirkukset tarjoavat eläinnumeroita ohjelmassaan, voidaan tehdä päätelmä, että ne ovat kysytyjä. Tästä seuraa kysymys miksi useat ihmiset haluavat nähdä tempuille-
via eläimiä? Koetaanko ne viihdyttävänä? Seuraavassa kappaleessa selvitän, mistä sirkuseläinten suosio johtuu ja mihin erilaisten eläinnumeroiden viihdyttävyyys perustuu. Tähän liittyen tarkastelen kirjallisuutta lähteenä käyttäen minkälainen ihmis- ja eläinkuva sirkuksessa ja yhteiskunnassa on vallalla. Ne liittyvät vahvasti siihen, miten näemme itsemme ja muut eläimet. Työssäni kerron millaisia ovat katsojien mielikuvat ja odotukset sirkuseläimistä ja eläinnumeroista. Tätä tutkin muun muassa lastenkirjallisuudesta käsin, sillä lapset ovat perinteisen sirkuksen suuri kohdeyleisö ja sieltä löytyy useita tekstejä ja mainintoja sirkuseläimistä. Tutkielmassani tuon myös esille tekemäni kyselytutkimuksen tulokset.

Loppuosa opinnäytteestä käsittelee eläinten hyväksyttävyyttä sirkuksissa. Kysymys, joka eniten jakaa mielipiteitä sirkuseläinten kohdalla ja josta perinteiset sirkukset saavat kritiikkiä eläimiin liittyen on se ovatko eläimet soveltuvia sirkuselämään. Ovatko niiden elinolot sirkuksissa sellaiset, että ne voivat hyvin? Eri kantaaottavien yhdistysten ja organisaatioiden nettisivujen avulla ensin selvennän mitä tarkoitetaan käsitteellä eläimen hyvinvointi ja sitten kerron kaksi eriävää näkökulmaa sirkuseläinten hyvinvointiin liittyen. Kysymys kuuluu, tulisiko perinteitä jo muuttaa, kun eläinten hyvinvoinnista ollaan

kiinnostuneempia kuin esimerkiksi 30 vuotta sitten ja sitä halutaan parantaa? Onko siihen syytä?

Viimeisessä luvussa käsittelen vielä muita omasta mielestäni tärkeitä näkökulmia sirkuseläimiin ja perusteluita niiden käytön puolesta ja vastaan. Ensin tarkastelen sirkuseläimiä eettisestä näkökulmasta. Ihminen on itsekin eläin muiden joukossa, mutta olemme asettaneet itsemme muiden lajien yläpuolelle ja täten muiden eläinten hyväksikäyttö on yhteiskunnassamme hyväksyttävää tietyissä rajoissa. Oikeuttaako tämä peruste kuitenkaan meidät käyttämään eläimiä hyväksi? Sirkuksen tapauksessa viihteen vuoksi. Lähteenä käytän eläinten ja ihmisten välisiä suhteita sekä eläinetiikkaa käsittelevää kirjallisuutta sekä artikkeleita. Seuraavana käyn läpi perusteluja, joilla perinteiset sirkukset puoltavat eläinten käyttöä sirkuksissa. Tässä käytän lähteenäni Euroopan sirkusjärjestön (ECA) tekemää listaa. Yksi tärkeimmistä sirkuseläimiin kohdistuvista mielipiteistä on kuitenkin yleisöllä ja sitä käsittelen viimeisenä. Teetin kyselytutkimuksen, minkä avulla halusin selvittää mitä mieltä suomalaiset ovat eläimistä sirkuksessa ja vaikuttaako mielipiteeseen mahdollisesti ikä, sukupuoli tai suhde sirkukseen. Yleisö on kuitenkin se, jonka avulla sirkus ansaitsee leipänsä ja näin ollen myös määrittää mitä sirkukset ohjelmassaan tarjoavat.

1.1 Kysely

Kyselytutkimuksella halusin selvittää yleisön mielipidettä sirkuseläimistä, kun eläinten hyvinvoinnista ollaan yleisesti enemmän huolissaan kuin aiemmin ja siitä käydään paljon keskustelua. Tärkeänä kysymyksenä näin varsinkin sen, ketkä haluavat erityisesti nähdä eläimiä sirkuksissa. Voisiko eri ihmisryhmien väliltä löytyä selkeitä eroavuuksia sirkuseläimiin suhtautumiseen. Sirkuskoulutuksen aikana tutustuttuani sirkusalan ammatilaisiin, erityisesti nykysirkuksen parissa työskenteleviin, olen törmännyt useisiin sirkuseläimiä vastustaviin mielipiteisiin. Tämäkin on mielestäni kiinnostavaa, että alan sisältä löytyä selkeää kahtiajakoisuutta perinteiden kannattajiin ja ”uudismielisiin”.

Kirjallinen kysely on teetetty joukolle ihmisiä, joka sisältää eri ikäryhmiä ja sukupuolia, sirkusalalla työskenteleviä ja henkilöitä ilman alan ammatillista taustaa. Kyselylomakkeesta oli kaksi eri versiota, toinen lapsille, joiden vastausikä oli 6-12 vuotta ja toinen oli täysin avoin kaiken ikäisille, mutta vastaajien ikäjakauma oli 20-63 vuotta. Lapsille tehty kysely toteutettiin lasten sirkusleirillä, jossa vastaajia oli 18 henkilöä. Toinen osa kyselyä toteutettiin Turun AMK:n sirkuksen opinnäytetyöfestivaalien aikana 19.5.-2.6.2017,

jolloin katsojat ja esiintyjät saivat halutessaan vastata kyselyyn ennen tai jälkeen esityksen taikka väliajalla. Vastauksia tuli festivaalien ajalta 46.

Vastaajissa vahvimmin sukupuolista edustettuna olivat naiset, joten tästä voidaan saada myös osviittaa siitä, että heitä aihe kiinnostaa eniten. Naisia vastasi kyselyyn yhteensä 29, joista enemmistö, 21 vastaajaa, oli 20-35 -vuotiaita ja loput sitä vanhempia. Miehiä vastasi vain puolet naisten määrästä, 14 henkilöä, heistä yhdeksän oli 20-35 vuotiaita ja viisi sitä vanhempia. Muun sukupuolisia vastasi kolme ja kaikki olivat iältään 20-35 -vuotiaita.

Kyselyyn oli vaikea valita parhaiten tietoa antavia kysymyksiä etenkin, kun teetin kyselyn ennen kuin olin tehnyt vielä suuremmin kirjallista tutkimusta aiheesta. Kyselyyn vastattiin nimettömänä ja useat kysymyksistä olivat avoimia. Avoimia kysymykset olivat siitä syystä, että halusin saada perusteluja ihmisten mielipiteille. Tässä oli sekä hyviä että huonoja puolia, sillä vastaukset olivat joissain tapauksissa epäselviä ja joihinkin kysymyksiin oli vastattu vain osittain, mutta toisaalta tällä tavoin sai myös useita hyviä henkilökohtaisia vastauksia. Koska tutkimus oli myös vastattavissa ihmisten omasta tahdosta riippuen, ei pystynyt täysin vaikuttamaan siihen millainen joukko vastaajista muodostuisi. Päädyin teettämään kyselyn kyseisessä ympäristössä, koska näin minulla oli mahdollisuus saada vastauksia sekä sirkusammattilaisilta että katsojakunnalta. Tein kyselystä otannan myös lapsijoukolle, koska lapset ovat suuri perinteisen sirkuksen kohdeyleisö.

Kysely on tehty todella pienellä otannalla eivätkä tulokset täten ole täysin verrattavissa koko Suomen väestöön, mutta ne ovat kuitenkin suuntaa antavia. Kyselyn tuloksia käsitellään kappaleessa 4.3, jossa analysoin tuloksia liittyen ihmisten mielikuviin sirkuseläimistä ja kappaleessa 6.3, jossa käsitelen tuloksia liittyen yleisön mielipiteeseen sirkuseläimistä.

2 ELÄINTEN HISTORIA OSANA SIRKUSTA JA SEN SYNTYÄ

Eläimet, etenkin niiden tuntemukset ja käyttäytyminen, ovat pitkään kiinnostaneet ihmistä useammastakin syystä. Alun perin osittain varmasti siksi, että ihminen on utelias, mutta osittain myös koska ihmiset ovat sekasyöjiä ja ravintoon on tarve päästä käsiksi mahdollisimman tehokkaasti. Saaliseläimiä tarkkailemalla on voitu kehittää parempia pyydystystapoja oppiessa lisää niiden elintavoista ja reaktioista. Petoeläimiä tarkkailemalla on taas välttytty jäämästä itse saaliiksi. Lisäksi yhteistyö ihmisen ja eläimen välillä on kiinnostanut, miten sen avulla voidaan hyötyä eläimestä esimerkiksi ravinnon hankinnassa ja liikkumisessa. Tässä tulevat kuvioon kesyttäminen ja kouluttaminen. Myös lemmikkieläinten pitäminen on hyvin vanha ilmiö, tähän liittyvät kyky kohdistaa eläimiin kiintymys- ja hoivatunteita. Viehtymys ja hoitamisen halu eivät mahdollisesti ole vain kulttuurin tuotetta, vaan evoluution saatossa muuttuneet biologisiksi ominaisuuksiksi. Osa ihmisistä reagoi jo pelkkään vaarattoman eläimen katselemiseen fyysisesti, minkä voi mitata stressitason ja verenpaineen alenemisena. (Telkänranta 2016, 155.)

2.1 Eläimet osana esittäviä taiteita ennen perinteistä sirkusta

”Ihmisillä on jossain määrin synnynnäinen taipumus kiinnittää huomionsa eläimiin ja elolisiin asioihin ja viehättyä niistä” (Wilson 1984, Honkasen 2013, 18 mukaan).

Eläimet ovat olleet isossa osassa perinteistä sirkusta ja sen syntyä, vielä tänäkin päivänä ne näkyvät siellä vahvasti. Erilaiset eläinnumerot ovat olleet suosittua viihdettä myös jo ennen sirkuksen syntyä. Antiikin Kreikassa sen ajan sirkusareenoilla nähtiin eläimiä niille uhraamisen ja gladiaattoritaisteluiden merkeissä, kilpa-ajojen ohella oli nähtävänä myös esimerkiksi akrobaatteja ja nuorallatanssijoita, joten nykyajan sirkuksen piirteitäkin oli jo nähtävissä. (Hirn 1982, 10.) Uuden ajan alussa 1500-1700-luvulla Euroopassa järjestettiin ratsastusnäytöksiä ja erilaisia eläinnäytäntöjä, kuten eläinten koulutusnumeroita hevosilla, koirilla ja apinoilla. Suosittuja esityksiä olivat esimerkiksi lyhyet näytelmät, joita koirat ja apinat esittivät yhdessä. Nämä olivat siihen aikaan ehkä jopa suosituinta sirkusmaista viihdettä. (Hirn 1986, 138.) Tällaisissa koulutettujen eläinten esityksissä eläin ei ollut enää pelkkä eläin vaan myös näyttelijä. Eläimen kuvittelemisen persoonalliseksi antoi hahmon, jota eläin ruumiillisti. Kysymys ei kuitenkaan ollut vain inhimillistämisestä,

vaan osoitettiin myös ihmisen ylemmyyttä eläimeen nähden sekä korostettiin hyvän koulutuksen didaktisia ansioita. (Guy 2001, 70.) Eksoottisia eläimiä kierrätettiin ainoastaan ihmisten näkemisen iloksi, sillä se oli ainoa tapa, miten ihmiset näitä eläimiä pääsivät näkemään, tuolloin kun ei ollut vielä nykyisiä tietolähteitä. Tällaista eläinten näyttämistä kutsuttiin menageriaksi. Esimerkiksi vuonna 1769 Antoni Maria Chiesa esitti Suomessa kamelia, karhua, neljää apinaa, kahta afrikkalaista piikkisikaa ja kahta aasia, jotka tekivät myös temppuja. (Hirn 1986, 138.) Pidettyä viihdettä siihen aikaan oli myös eläinten usuttaminen toistensa kimppuun esimerkiksi kukkotappeluiden tai karhunkiusaamisnäytösten muodossa. Jälkimmäisessä kiinni sidotun karhun kimppuun usutettiin koiria. (Kotskareva ym. 2002, 31-32.)

Kierteleville taiteilijoille ei tuohon aikaan ollut erikseen omia esiintymisrakennuksia, joten enimmäkseen he esiintyivät toreilla, aukioilla ja niityillä juhlien ja markkinoiden yhteydessä sekä kapakoissa ja majataloissa. Ensimmäisiä esitystarkoitukseen tehtyjä rakennuksia olivat teatterit ja juurikin eläinareenat. (Kotskareva ym. 2002, 34.)

2.2 Hevoset perinteisen sirkuksen synnyn perustana

Nykyinen perinteinen sirkus muotoutui Englannissa ratsastuskoulunpitäjä Philip Astleyn (1742-1814) toimesta, joka oli myös palvellut ratsuväessä ja toimi menestyvänä ohjelmajärjestäjänä. Hevosnumeroiden esittäminen tapahtui pyöreää areenaa kiertäen ja sen halkaisijaksi vakiintui 13m, joka oli otollisin hevosen laukalle. Edelleenkin useimmissa kiertävissä sirkuksissa areenan koko on sama. Ympyrän kierto helpotti hevosen selässä tehtävien akrobaattisten liikkeiden tekemistä. Myös paikasta toiseen siirtyminen helpotui, kun esityksille oli käytössä aina samanlainen areena. Areenan ympärille rakentui nouseva amfiteatterimainen katsomo. Ratkaisevat uudistukset ajoittuvat 1760-luvun loppuun. (Hirn 1982, 10.)

Astley rakensi ohjelman hevosnumeroiden ympärille, joihin lukeutui muun muassa taitoratsastusta ja kouluratsastusta, sisällyttäen siihen nykyäänkin perinteisiä sirkuslajeja kuten akrobatiaa, nuorallatanssia ja klovneja, mutta myös pantomiimeja, varjonäytelmiä ja eksoottisia eläimiä. Sven Hirnin sanoin *”Pelkät hevosnumerot eivät sirkuksesta käy, ilman hevosia ei sirkusta ole.”* Saksassa 1850-luvun loppupuolelta lähtien hallitsevan aseman saavuttaneeseen sirkusyriyrykseen kuului parhaimmillaan 250 hevosen talli ja ratsain esitetyt numerot olivat ohjelmiston perustana. (Hirn 1982, 10–13.)

Näinä sirkuksen alkuaikoina ei vielä käytetty termiä sirkus vaan kiertävät seurueet esiintyivät taitoratsastajina. Esitysten lomassa seurueet järjestivät kaupunkilaisille myös ratsastusopetusta. (Hirn 1982, 26 ja 32.) Hevosilla oli iso merkitys sotatantereella ja siksi ratsastustakin haluttiin kehittää. Etenkin miespuolisen väestön näkökulmasta ratsastamisen taito oli tärkeä. (Hirn 1982, 21.)

2.3 Sirkuseläinten historia Suomessa

Tässä kappaleessa kartoitan tiivistetysti sirkuseläinten historiaa Suomessa. Sirkuksen kannattavuuden kannalta Suomi on ollut haastava maa. Sen sijainti on syrjäinen Keski-Eurooppaan nähden ja aikoinaan asutus oli paljon harvempaa ja välimatkat pidempiä sekä elintaso oli alhainen. Lisäksi eksoottisten eläinten tuominen oli haastavaa lupien hankkimisen ja viileän ilmaston vuoksi ja säiden takia sesonki oli lyhyt, enintään puolen vuoden mittainen. (Hirn 1982, 16.) Viimeisimpänä mainitut pätevät toki edelleen, mutta eksoottisia eläimiä ei enää ole edes luvallista pitää sirkuksissa.

Kesällä 1802 Jean Lustren taitoratsastajaseurue vieraili Turussa. Esitys oli Suomessa ensimmäinen laatuaan ja vaikka kaikki temput suoritettiin ratsailla eikä se täten oikeaksi sirkusesitykseksi ollut kovin monipuolinen ohjelmaltaan, voidaan kuitenkin sanoa sirkustaiteen rantauduttua tällöin Suomeen. (Heikkinen, 2008; Hirn 1982, 26.) 1858 Charles Hinnén seurue vieraili Helsingissä (vieraili Suomessa myös 1869 ja 1871), hevosnumerot olivat esityksen pääosassa ja hevosia heillä oli mukana yli 20. Sirkuskulttuurin keskipisteenä oli silloin rotuhevonen ja sitä käsittelevä artisti. (Hirn 1982, 56.) Suomessa sirkuksen käytössä toimineet kiinteät rakennukset 1800-luvulla ja 1900-luvun alussa olivat ratsastusmaneeseja, joissa oli otettu huomioon myös sirkuksen tarvitsemia puitteita.

Vuosina 1871-72 Suomessa nähtiin sirkuksen mukana ensimmäistä kertaa norsu Hoffmannin sirkusseurueen kiertäessä maata. Joissain kaupungeissa oli kuitenkin aiemmin jo nähty J.B. Gautierin norsu vuosisadan alkupuolella, joka oli jo vienyt uutuuden viehättyksen. (Hirn 1982, 60–61.) Leijonia Suomessa nähtiin sirkuksessa mahdollisesti ensimmäisen kerran 1887 sirkus Buschin ohjelmassa ja tuolloin uutta oli myös häkin nopea pystyttäminen ja purkaminen tekniikan kehityttyä (Hirn 1982, 87–88).

Ducanderin veljekset Carl ja John vetivät ratsastusopistoa Helsingissä vuosina 1890-1897, joka alkoi harjoittaa myös amatöörisirkustoimintaa ja lopulta perustettiin ensimmäinen kotimainen sirkusseurue 1896. Seurue vieraili Viipurissa, Turussa, Tampereella,

Vaasassa, Helsingissä ja Tallinnassa. (Hirn 1982, 109–116.) Ratsastusurheilu oli muodissa, mikä vaikutti positiivisesti myös sirkusten toimintaan ja toimi niiden tukena (Hirn 1982, 94).

Eläinnumeroiden kohdalla helposti liioiteltiin eläinten määrällä. Esimerkiksi Hubert Cooken seurueessa vuonna 1906 oli 10 leijonan numero, 6 karhun numero ja numero jossa oli jopa 100 kakadua, liekö viimeisin määrä kuitenkin hieman yliarvioitu (Hirn 1982, 187). Merileijonanumero nähtiin Suomessa ensimmäistä kertaa vuonna 1907, joka oli erittäin pidetty yleisön keskuudessa, ja siitä tulikin uusi menestyvä ohjelmiston haara (Hirn 1982, 192). Sirkusten rinnalla saattoi kaikenlaisia eläimiä nähdä pitkän aikaa myös paikasta toiseen kiertävissä eläinnäyttelyissä tai muissa eläinnäytöksissä (Aulanko 2012, 12). Kuitenkin jo vuonna 1934 rajoitettiin eläinten kierrättämistä näyttelytarkoituksessa (Laitila 2013). Markku Aulangon Sirkuspyramidiin kirjoittaman artikkelin Eläimet sirkuksessa (2012, 12) mukaan tämä rajoitus ei vielä koskenut sirkuksia tai muita näytöksiä missä tarkoituksena oli eläimille opettujen taitojen esittäminen, eikä se myöskään rajoittanut minkään eläinlajin käyttöä. Aulangon kirjoittamassa artikkelissa kerrotaan mm. sirkuseläimiä käsittelevien lakien muutoksista. Asiasta hän on konsultoinut oikeustieteen maisteri Antti Laitilaa, joka on tutkinut aihetta kirjoittaessaan graduaan Valistavaa eläinrääkkäystä? Eläinnäyttelyt ja eläinsuojelu Suomen oikeudessa vuoteen 1934.

70-luvulla eläinten esitysluvat tuli hakea lääninhallitukselta, myös eläinlääkärille tuli tehdä ilmoitus mukana olevista eläimistä. Vuonna 1971 voimaan astui uusi eläinsuojelulaki, joka korvasi edellisen. Siinä näyttämisen ehdoista, kuten esimerkiksi sirkuksissa ja niihin verrattavissa näytöksissä käytettävistä eläinlajeista päättäminen annettiin Maa- ja metsätalousministeriön (MMM) tehtäväksi, jolta tuli tästedes pyytää myös lupa eläinten käyttämiseen sirkuksessa. 1973 tehtiin ensimmäinen päätös sirkuksissa ja niihin verrattavassa näytöksissä näytettävistä eläimistä. Siinä kiellettiin mm. apinoiden, villien pe-toeläinten, virtahepojen ja krokotiilien käyttäminen sirkusnäytöksissä. (Aulanko 2012, 12.)

Uusi päätös tehtiin ministeriössä vuonna 1980 ja siinä vaadittiin ulkomaalaisilta eläinten esittelijöiltä vakuuksia eläinten huolenpidosta aiheutuvista kustannuksista, joita saattaisi aiheutua esimerkiksi sirkuksen mennessä konkurssiin. Vanhaan päätökseen tehtiin myös lisäys, jonka mukaan 'erityisistä syistä' ministeriö saattoi myöntää poikkeuksia määräyksistä. Esimerkiksi Moskovan Suuren Sirkuksen mukana vuonna 1981 oli ainakin virtahepo Markku Aulangon mukaan (2012, 13).

Norsuilla oli aikoinaan tärkeä osa suomalaisissa sirkuksissa. Ne ovat isoja ja näyttäviä eläimiä, joita näkee täälläpäin maailmaa vain harvoissa tapauksissa ja siksi ne olivat erinomainen vetonaula. Lama-ajan ja sirkukselle synkän vuoden jälkeen silloin muutama vuoden ajan kiertämään ehtinyt Sirkus Finlandia päätti vuonna 1980 panostaa Euroopan suurimpaan elefanttishow'hun, mikä kannatti, sillä siitä lähti Finlandian ensimmäinen nousukausi. Sama esitys oli sirkuksen ohjelmassa myös seuraavana vuonna. (Taivalaari 2006, 230.) Sekä sirkusväelle että katsojakunnalle oli suuri järkytys, kun 12.9.1986 Maa- ja metsätalousministeriö teki päätöksen, jonka mukaan sirkuksessa ei saa käyttää norsuja 1.6.1987 alkaen muuten kuin erityisluvalla. *"Norsu on yleisön mieleen, sirkus ei ole enää sirkus ilman norsua."* -Carl-Gustaf Jernström, Sirkus Finlandian perustaja. (Taivalaari 2006, 277.)

Päätöksestä ei missään vaiheessa neuvoteltu sirkusammattilaisten kanssa vaan kieltö tuli yhtäkkisesti (Taivalaari 2006, 276). Norsukieltö herätti paljon keskustelua koko maan lehdistössä ja kieltoon suhtauduttiin laajasti negatiivisesti. Sirkuseläinten oloja verrattiin mm. tehotuotantoeläinten ja eläintarhojen eläinten oloihin ja kuinka jälkimmäisiin ei puututtu. Yhtenä väitteenä kuultiin muun muassa, että "sirkuksissa eläimillä on enemmän virikkeitä kuin eläintarhassa." Kritisoinnissa vedottiin myös siihen, että Ruotsissaakaan ei ole kielletty norsuja ja Sveitsissä eri eläimille oli määritelty minimiolot yhteistyössä viranomaisten, sirkuslaisten ja eläinpsykologien kanssa. (Taivalaari 2006, 278.)

Norsukiellon ennustettiin vaikuttavan katsojalukuihin negatiivisesti ja päätöksen jälkeen kävijämäärä alkoikin laskea ja pudotus oli aluksi kymmeniä prosentteja vuosittain, vaikka ohjelma muuten pysyi korkeatasoisena (Kotškareva ym. 2002, 22). Tähän varmasti osaltaan vaikutti kuitenkin myös lamavuodet, joiden jälkeen ainakin Sirkus Finlandian menestys on kasvanut entisestään. Norsut olivat sirkukselle kalliita kuluttamansa ravintomäärän vuoksi, joten kiellon jälkeen norsujen kuluista säästyneet rahat voitiin käyttää varusteiden päivitykseen ja tasokkaampiin artisteihin. (Taivalaari 2006, 279.)

Sirkus Finlandia on pisimpään Suomessa toiminut perinteinen sirkus, sillä on taivalta takana jo yli 40 vuotta (Sirkus Finlandia). Sen rinnalla on ollut tänä aikana muutamia pienempiä sirkuksia, jotkut lyhyempiä ja toiset vähän pidempiä aikoja. Vaikka eläinten käyttöä on sirkuksissa ajan mittaa rajoitettu, niitä edelleen on vuosittain sirkustemme ohjelmissa. Perinteinen kiertävä sirkus on tällä hetkellä toimijoiden osalta Suomessa suhteellisen pientä verrattuna koko ajan kasvavaan ja maailmallakin huomioon otettuun nykysirkukseen, jota edustavia ryhmiä on noin 40. Kuitenkin katsojamäärien osalta perinteinen sirkus vie Suomessa voiton. Vuonna 2017 suomalainen sirkus keräsi Sirkuksen

tiedotuskeskuksen selvityksen mukaan katsojia yhteensä lähes 400000. Tilastoinnissa mukana ovat Sirkuskeskus, perinteinen sirkus ja sirkusryhmät. Perinteisen sirkuksen katsojia oli tästä määrästä lähes puolet ja tilastossa mukana on ainoastaan Sirkus Finlandian katsojamäärät, joten todellisuudessa luku on paljon suurempi. Lisäksi sirkusryhmien katsojista 65% oli ulkomailla eli voidaan päätellä, että perinteinen sirkus on kerännyt tällöin Suomessa reilusti enemmän katsojia kuin nykysirkus. (Sirkuksen Tiedotuskeskus 2018a; 2018b.) Suurimmalle osalle suomalaisista perinteinen sirkus on siis yhä tutumpi sirkuksen muoto ja näin ollen monille eläimet ovat myös selkeänä osana sirkusta yleisesti.

Tällä hetkellä vuonna 2018 Suomessa on kolme kiertävää perinteistä sirkusta: Suomen kansallissirkus Sirkus Finlandia, Sirkus Tähti ja Sirkus Caliba. Kaikissa näissä sirkuksissa on tänäkin vuonna ollut mukana eläimiä, ainakin koiria, kissoja, aaseja, hevosia, poneja ja lintuja (Sirkus Caliba 2018; von Behr 2018). Sirkus Finlandiaa kävin itse katsomassa, kuten olen käynyt lähes vuosittain melkein 20 vuoden ajan, ja ohjelmistossa oli tänä vuonna poikkeuksellisen vähän eläimiä, ainoastaan yksi vikellysesitys, jossa oli yksi hevonen, ja taikurinumero, jossa oli useita lintuja. Näiden lisäksi mukana oli muutama hevonen väliaikaratsastusta varten. Tämä sai miettimään, oliko Finlandia tietoisesti vähentänyt eläimiä ohjelmastaan vai oliko se seurausta ainoastaan Suomi 100 vuoden ohjelmasta. Siitä johtuen esiintymässä oli paljon nuoria suomalaisia sirkuslupauksia, mikä vei ison osan ohjelmasta.

3 SIRKUSELÄIMIÄ KOSKEVAT LAIT JA NIIDEN VALVOMINEN SUOMESSA

Voimassa oleva Maa- ja Metsätalousministeriön päätös annettiin 1996 ja se on muuten sama kuin vuonna 1986 annettu päätös, mutta ulkomaalaisilta ei enää vaadita vakuuksia. *”Sirkuksessa ja muussa siihen verrattavassa näytöksessä, jossa näytetään eläimille opetettuja taitoja, ei saa käyttää apinoita, petoeläimiä, luonnonvaraisia märehitjiä, kavioläimiä, pussieläimiä, hylje-eläimiä, norsuja, sarvikuonoja, virtahepoja, petolintuja, strutsilintuja eikä krokotiilieläimiä.”* (MMMp 22/EEO/96; Evira 2016.) Sirkuksissa saadaan kuitenkin käyttää koiria ja kotikissoja, poneja, kesyhevosiä ja –aaseja sekä kesyistä eläimistä poiketen merileijonia (MMMp 22/EE/96; Evira 2016). Tähän on kuitenkin tulossa muutos, sillä eläinsuojelulain korvaavasta eläinten hyvinvointilaki ehdotuksesta sirkuseläinten listalta on poistunut myös merileijona, mikä tarkoittaa sitä, että kaikkien villieläinten käyttö sirkuksissa tulee olemaan kiellettyä. Esitys annettiin eduskunnalle syyskuussa 2018 ja uuden lain olisi määrä tulla voimaan vuoden 2020 alusta. Tähän mennessä on määriteltä vain sirkuseläimet, mutta uudessa lakiluonnoksessa määritellään myös mitä eläimiä voidaan pitää tuotantoeläiminä ja lemmikkeinä. (Pölkki 2017; Maa- ja metsätalousministeriö 2018.) Luonnonvaraisten eläinten käyttö sirkuksissa on jo täysin kielletty monissa EU-maissa kuten Itävallassa, Kroatiassa, Virossa ja Sloveniassa. Myös esim. Ruotsi, Bulgaria ja Iso-Britannia ovat rajoittaneet villieläinten käyttöä sirkuksissa. Kaikki eläinnumerot sirkuksissa on kielletty muun muassa Kreikassa ja Italiassa. (Animal Defenders International.) Useat kansainväliset ja eri maiden eläinsuojeluyhdistykset taistelevat sirkuseläinten kieltämisen puolesta ja kiellot sekä rajoitukset leviävät pikkuhiljaa maailman laajuisesti. Muun muassa Animal Defenders International ajaa kampanjaa Stop Circus Suffering, joka pyrkii lopettamaan eläinten kärsimyksen sirkuksissa.

Eläinsuojelulain (247/1996) tarkoituksena on suojella eläimiä parhaalla mahdollisella tavalla kärsimykseltä, kivulta ja tuskalta. Lain avulla pyritään myös edistämään eläinten hyvinvointia ja hyvää kohtelua. Voimassa olevan eläinsuojelulain 20 a §:n mukaan eläimiä saadaan käyttää sirkuksessa vain aluehallintoviraston luvalla. Lupa kotimaisen sirkuksen pitämiseen on haettava siltä aluehallintovirastolta, jonka toimialueella on sirkuksen omistajan kotipaikka ja ulkomaisen sirkuksen pitämiseen on haettava lupa siltä aluehallintovirastolta, jonka toimialueelta ulkomainen sirkus tulee maahan. Jos jollekin eläinlajille ei voida käytettävissä olevan tietämyksen mukaan järjestää eläinsuojelullisesti

hyväksyttäviä olosuhteita tai jos jonkin eläinlajin käyttämistä sirkuksessa ei voida käytettyissä olevan tietämyksen mukaan pitää eläinsuojelullisesti hyväksyttävänä, maa- ja metsätalousministeriön asetuksella voidaan kieltää eläinlajin käyttäminen sirkuksessa. 20 b §:n mukaan lupahakemuksessa tulee käydä ilmi toiminnan kohteena olevat eläinlajit ja eläinmäärät, siinä tulee olla selvitys eläinten pitopaikoista ja selvitys siitä, kuinka eläinten hoito on tarkoitus järjestää. Lisäksi hakemukseen tulee liittää kuvaus niistä ohjelma-numeroista, joihin eläimet osallistuvat, ja selvitys siitä, mitä temppuja eläimet näyttökessässä suorittavat. Lupa myönnetään, jos toiminta täyttää näiden kohtien osalta eläinsuojelulainsäädännössä asetettavat vaatimukset. (Eläinsuojelulaki 247/1996.)

”Lupa voidaan peruuttaa ja laitos tai sen osa sulkea, jos toiminnanharjoittaja olennaisella tavalla rikkoo tässä laissa (eläinsuojelulaissa) tai sen nojalla asetettavia eläinsuojeluvaatimuksia tai lupaehtoja tai jos toiminta ei enää täytä luvan myöntämisen edellytyksiä ja toiminnanharjoittaja ei korjaa epäkohtia valvontaviranomaisen asettamassa kohtuullisessa määräajassa. Lupa voidaan kuitenkin peruuttaa ja laitos tai sen osa sulkea välittömästi, jos eläinten hyvinvoinnin turvaaminen sitä välttämättä edellyttää.” (Eläinsuojelulaki 247/1996.)

Aluehallintoviraston on tarkastettava sirkus ennen toiminnan aloittamista ja ennen luvan peruuttamista tai muuta luvan sisältöä merkittävästi muuttavan tai luvan voimassaoloaika koskevan asian ratkaisemista. Aluehallintoviraston on lisäksi valvottava lupaehtojen noudattamista säännöllisin tarkastuksin. Käytännössä paikalliset eläinsuojeluviranomaiset, kuten kunnaneläinlääkärit, suorittavat joko omasta aloitteestaan tai aluehallintoviraston määräämänä useita eläinsuojelutarkastuksia sirkuksiin jokaisella näyttökaudella. (Eläinsuojelulaki 247/1996; Evira 2016.)

4 MISTÄ SIRKUSELÄINTEN SUOSIO JOHTUU

Eläimet ovat olleet mukana perinteisessä sirkuksessa alusta asti. Alkuaikoina sirkusesitysten pohjana olivat hevosnumerot ja myöhemmin mukaan tulivat villieläimet. Hevosten lisäksi muita kesyjä eläimiä kuten koiria, kissoja ja lintuja on ollut sirkusten ohjelmissa kautta aikojen. Miksi eläimet ovat niin tärkeä osa sirkusta ja mistä syystä eläinnumerot ovat niin pidettyjä? Mikä antaa eläimille viihdearvon? Sirkuksissa eläimet näyttävät tavalla, jota harvemmin muualla näkee. Ne esittävät taitojaan joita ihminen on niille opettanut. Tämä tuo eläimet lähemmäs ihmistä, sillä niistä tulee enemmän ihmisen kaltaisia. Ehkä se on syy, miksi tunnemme niitä kohtaan empatiaa enemmän kuin nähdesämme niitä luonnossa tai kuvissa, eläimistä tulee persoonallisia hahmoja, objekteista tulee subjekteja.

4.1 Ihmis- ja eläinkuva

Miten lopulta määrittelemme eläimen ja ihmisen? Tämä on hyvä selvittää, kun tässäkin tutkielmassa näiden kahden välille on tehty selkeä jako. Ilman jakoa olisi haastavaa tutkia muiden lajien kuin ihmisten soveltuvuutta sirkukseen, koska tässä tapauksessa on yksi selkeä ero näiden välillä: ihmiset ovat sirkuksessa omasta tahdostaan, muut eläimet eivät. Kun ymmärrämme vallinnutta ihmis- ja eläinkuvaa, on myös helpompi lähteä miettimään mikä tekee tempuillevista eläimistä kiinnostavia.

Lainsäädännössä ihmiseläimet, eli luonnolliset henkilöt, lukeutuvat oikeussubjekteihin, joita ovat myös oikeushenkilöt kuten yritykset. Kaikki muut vertautuvat esineisiin. Näihin 'esineisiin' kuuluvat myös kaikki muut kuin ihmiseläimet, niiden suojelemiseksi (ihmisiltä) tosin on laadittu asetuksia ainakin Suomessa. Tämä jako henkilöihin ja esineisiin antaa ohjeistuksen olentojen kohtelulle. (Toisten historia 2017, 116.) Suomessa myös käydään tällä hetkellä keskustelua siitä pitäisikö toislaajisten eläinten itseisarvo kirjata lakiin. Uudessa eläinsuojelulakiehdotuksessa siitä ei kuitenkaan ollut mainintaa, mikä on aiheuttanut kovaa kritiikkiä eläinoikeusajattelijoiden suunnalta.

"Eläin on toiminut yleissanana olennoille, joita ei tarvitse ottaa moraalisessa tai juridisessa päätöksenteossa huomioon. Eläin on jotain, mitä voi käyttää tai minkä voi tuhota – toisaalta jotain mitä toisissa yhteyksissä voi suojellakin. Eläin on ihmiselle alisteinen,

ja eläinten suojelukin tapaa onnistua vain, mikäli muut intressit eivät ole sen vastaisia.”
(Toisten historia 2017, 117.)

Eläinkuva määrittää ihmisyyttä ja ihmiskuva eläimellisyyttä, kuten Aaltola ilmaisee kirjassaan *Eläinten moraalinen arvo* (2004, 27). Ihminen on käsitteellisesti kokonaan erotettu ”eläimistä”, harvoin puhutaan ”muista eläimistä”. Eläimet ovat massaa lukemattomine lajeineen, ihmiset ovat oma lajinsa. Ihmiset ovat erityisiä ja yksilöllisiä, kun taas eläimet nähdään enimmäkseen lajeina ja yksilöt lajinsa edustajana, ei niinkään yksilönä. Erilaisuutta korostava ihmiskuva painottaa ihmisen ja inhimillisyyden erityisyyttä, eläimet ovat erilaisia ja virheellisesti ajateltuna ihmisten negaatioita. Ihmisten ajatellaan olevan edistyneempiä ja kehittyneempiä muihin eläimiin nähden. (Aaltola 2004, 18–20.) Ihminen on ohittanut biologian, on ajatteleva ja henkinen olento, kun eläin taas on ”vailla mieltä” (Aaltola 2004, 31–32 ja 49). Olemassa on myös samankaltaisuutta korostavia eläinkuvia, joissa eläimet ovat osa jatkumoa ihmisten kanssa ja perusteeltaan samankaltaisia olentoja, joilla on yhteisiä olemuksellisia piirteitä. Näistä esimerkkejä ovat mm. antropomorfismi eli inhimillistäminen ja evoluutioteoria, jossa ihminen on osana muuta eläinkuntaa. (Aaltola 2017, 18–20.) Sirkuksessa on nähtävissä sekä erilaisuutta että samankaltaisuutta korostavaa ihmiskuvaa. Eri eläimet asetetaan tarpeiden mukaan tiettyihin rooleihin, jotka kaikki ovat ihmisille alisteisia sillä ihminen saa toiminnallaan eläimen käyttäytymään haluamallaan tavalla. Osa näistä rooleista korostaa erilaisuutta ja ihmisen ylemmyyttä välineellistämällä eläimen. Taikurin numerossa linnut ovat hihasta vedettäviä eläviä huiveja ja hevoset toimivat temppujen liikkuvina alustoina. Sirkuksissa voi kuitenkin nähdä myös eläinten inhimillistämistä. Niille opetetaan temppuja, jotka muistuttavat ihmisen käyttäytymistä.

Eläin ja ihmiskuvat ovat ajansaatossa muokkaantuvia ja niitä voi olla useita yhtäaikaistakin, mutta aina joku on yhteiskunnassa vallitsevana. Modernin länsimaisen yhteiskunnan ihmiskuva on ollut rationalistinen. Siihen on vaikuttanut isossa osassa kristinuskossa, jossa ajatellaan ihmisellä olevan sielu ja kyky rationaaliseen ajatteluun, eläimet taas ovat ruumiillisia ja noudattavat biologisia malleja, seuraavat vaistoja ja viettejä. Eläin on luotu ihmistä varten ja sen arvo on täten välineellinen. Tämä ihmiskuva on kuitenkin vääristynyt ja väärä: *”Ihmiset ovat usein holtittomia, epäjärjellisiä ja ristiriitaisia. He eivät tee päätöksiä laskukoneiden tavoin vaan kokemusten, kulttuuristen uskomusten, tunneaktioidensa ja tilanteiden mukaan. Ihminen on aistiva, ruumiillinen otus, moninainen ja silti rajallinen kyvyissään, alati tunteisiinsa ja erilaisiin vaikutteisiin sidottu.”* Viime vuosikymmeninä ihmiskuva onkin ollut muutoksen alla ja tänä päivänä yhä vahvemmin. Sitä

kautta myös suhde muihin eläimiin tulee uudelleenarvioida. (Aaltola 2004, 24; Aaltola 2017, 198.)

4.2 Mihin eri eläinnumeroiden viihdyttävyyden perustuu

Olemme erkaannuttaneet itsemme kauas luonnosta ja muista eläimistä, mutta haluamme edelleen jollain tavoin tuntea niihin yhteyttä ja oppia niistä lisää. *"Kulttuurissamme ystävällistä, huolehtivaa suhdetta eläimiin pidetään myönteisenä ominaisuutena, osoituksena inhimillisyydestä. Esimerkiksi populaarikulttuurissa suhtautumista eläimiin (eläimeen) käytetään nopeana ja tehokkaana ihmisen perusluonteen määrittelijänä... Kristinuskon maailmasta Disneyn piirrettyihin henkilön hyvyyttä tai "pyhyyttä" osoittaa, että eläimet tulevat hänen luokseen, villieläimetkään eivät kavahda läpeensä hyvää ihmistä."* (Tuomivaara 2003, 130-131.) Tämä mielikuva ihmisen ja eläimen välisestä suhteesta on myös taustalla siinä, miksi ihailemme eläinten kouluttajia ja kesyttäjiä, näemmehän lavalla useimmiten kunnioitettavaa yhteistyötä eläimen ja kouluttajan välillä. Lisäksi erilaiset eläinnumerot viihdyttävät meitä eri syistä ja niillä kuvastetaan eri asioita.

Hevosnumerot kuvastavat luottamusta ja ymmärrystä ihmisen ja eläimen välillä. On hienon näköistä, kun yhteistyö sujuu. Hevonen on myös itsessään jo iso näyttävä eläin ja pelkästään useampi hevonen areenalla juoksemassa saa aikaan hienon näyn. Hevosilla on ollut tärkeä osa sodankäynnissä ja ratsastustaito on ollut tuolloin arvostettua. Hevosnumeroissa on voitu lajista riippuen korostaa eri asioita. Vikellysnumeroissa pääosassa ovat olleet vauhti ja vaaralliset temput, joissa hevonen on toiminut enimmäkseen väliinään kehää ympäri liikkuessaan ratsastajan esittäessä temppuja. Kouluratsastusnumerot keskittyvät ratsastajan ja hevosen tarkkaan yhteistyöhön missä välittyy luottamus ja keskinäinen ymmärrys. Kuvioliikehdintänumeroissa kouluttaja ohjaa useita hevosia tekemään erilaisia kuvioita ja temppuja. Niissä esitellään hevosta eläimenä ja ihmistä ohjaamassa niitä, korostetaan siis ihmisen korkeampi arvoisuutta. Lisää kiinnostavuutta hevosnumeroihin on tuonut myös se, että yleisö on päässyt kokeilemaan ratsastusta tai saanut siihen jopa opetusta näyttösten ulkopuolella. Eläimeen saadaan tällöin myös henkilökohtainen kontakti. Ennen sirkuksen harrastusbuumia harvemmin myöskään pääsi kokeilemaan muita lavalla nähtäviä lajeja, mikä osittain teki hevosista erityisiä. Ovatko hevosnumerot kuitenkin enää nykypäivää, kun ratsastamaan pääsee helposti talleillekin ja järjestetään tapahtumia ja esityksiä, jotka keskittyvät hevosiin, esimerkkinä Apasionata, joka on suoranaista hevossirkusta. Hevosista kiinnostuneet pääsevät siis

näkemään niitä paremmin monessa muussa yhteydessä kuin sirkuksissa. Hevoset aiheuttavat myös herkästi allergiaa, minkä takia jotkut eivät voi käydä sirkuksissa tai joutuvat esityksissä kärsimään oireista.

Toislajiset eläimet tykätään yleisesti jakaa villeihin ja kesyihin eläimiin sekä luonnonvaraisiin ja ei-luonnonvaraisiin eläimiin. Tämä siitä syystä, että kesyttämisen on kyse eräästä kehityshistoriamme tärkeimmästä prosessista: luonnon muuttamisesta kulttuuriksi. (Tuomivaara 2013, 22.) Juuri tätä ovat kuvanneet sirkuksissa villieläinnumerot. Domestikaatiota, sitä kuinka olemme saaneet kesytettyä eläimet erilaisiin käyttötarkoituksiin. Villiyyteen liittyvä etäisyys ja vaara. Juuri vaara on se tekijä, mikä meitä viihdyttää villieläinnumeroissa ja mikä on ollut sirkuksen vetovoimatekijänä kautta aikojen. Mitä vaarallisempia temppeja ja mitä vähemmän turvajärjestelyjä, sitä korkeammalle esitystä arvostetaan. Villeihin ja luonnonvaraisiin eläimiin liittyy myös eksotiikkaa etenkin niiden ollessa kotoisin jostain muualta kuin paikasta, jossa niitä esitetään. Varsinkin aikana ennen videoita ja valokuvia niiden näkeminen oli ihmisille ihmeellistä. Erilaisuus on aina kiehtonut ihmistä, mutta nykyään näemme erilaisuutta niin paljon, että se ei aivan samalla tapaa enää ihmetytä. Villieläinnumeroiden kieltäminen sirkuksissa oli monille kova pala, sillä eläimet ja niiden kesyttäjät toivat omanlaistansa tunnelmaa sirkuksiin: *”Eläinten mukana katosivat myös legendat, vanhanajan domptöörit ruoskineen ja salaisuksiineen, elefanttimiehet ja karhunkesyttäjät, miehet jotka lauloivat lempeällä kurkkuäänellä kantaessaan leijonanpentuja selässään”* (Lillqvist 2005, 14). Kiellosta on Suomessa kulunut jo useampi vuosikymmen ja täällä on jo totuttu sirkukseen ilman villieläimiä. Nykypäivänä villejä ja luonnonvaraisia eläimiä, etenkin petoja, saatetaan hieman pelätä, mutta myös ihailaan enemmän kuin kesytettyjä, ei-luonnonvaraisia eläimiä. Eläinoikeusajattelu on kehittynyt ja ihailun rinnalla eläimiä myös arvostetaan, minkä johdosta eläimiä halutaan nähdä mieluummin niiden luonnollisessa ympäristössä kuin yleisöä viihdyttämässä. Enemmistö uusista sukupolvista todennäköisesti pitää kieltä oikeutettuna ja hyvänä asiana. Eläimiä pääsee halutessaan näkemään eläintarhoissa, videoissa, kuvissa tai matkustamalla niiden synnyinseuduille.

Kesyt lemmikkieläimet kuten koirat ja kissat ovat lähes kaikille jollain tapaa tuttuja eläimiä ja söpöydellään sekä hauskuudellaan herättävät katsojassa sympatioita. Koemme lemmikit yksilöllisinä subjekteina, ne edustavat meille ystäviä ja perheenjäseniä ja monet ovat opettaneet omille lemmikeilleenkin erilaisia temppeja, joten pystyvät myös samaisumaan kouluttajan rooliin. Kotieläimet kuuluvat samaan kategoriaan, mutta edustavat niitä eläimiä, jotka helpommin esineellistetään tuotantoeläiminä ja näin ne yllättävät

yleisön fiksuudellaan. Kesyeläinnumerot ovat kuin hengähdystauko katsojille hurjien ja vaarallistenkin temppujen keskellä. Yhtenä eläinnumeroiden kategoriana ovat vielä taikurien numeroissa käytettävät eläimet, useimmiten linnut ja kanit. Eläimiä käytetään tempuissa, koska se lisää taikuuden efektiä. On vielä uskomattomampaa taikoa kadoksiin tai esiin elävä luontokappale kuin eloton esine.

4.3 Mielikuvat, joita luodaan eläinten yhteydessä sirkukseen

Eläinten näkemiseen sirkuksessa liittyy vahvat odotusarvot, sillä populäärikulttuurissa sirkukseen liitetään usein eläimiä, erityisesti juuri villieläimiä kuten isoja kissaeläimiä tai merileijonia sekä norsuja. Sirkusta mainostetaan myös paljon eläinnumeroiden avulla, mainosjulisteet ovat monesti lähestulkoon puoliksi täynnä eläinten kuvia.

Kirjoissa, joissa jollain tapaa käsitellään sirkusta, on kuvia paljon juuri sirkuseläimistä, erityisesti lastenkirjoissa, jotka ovat enimmäkseen kuvitettuja. Osa lastenkirjoista on toki suomennettuja, mutta myös suomalaisissa sirkusaiheisissa kirjoissa näkee mm. norsuja, karhuja, apinoita ja leijonia. Suomessa nämä eläimet ovat jo pitkään olleet kiellettyjä sirkuksissa, joten on todettu, että niiden paikka ei ole siellä. Miksi niitä halutaan silti edelleen vahvasti liittää sirkukseen ja istuttaa lapsille mielikuvia niiden yhteydestä toisiinsa? Lasten kirjat ovat toki muutenkin pullollaan eläimiä, koska lapset niistä usein kovasti pitävät. Lasten runokokoelmassa *Sirkus Juttuja* (Kirsi Kunnas, 1996), on yhteensä 29 runoa, joista 13 runon aiheena on jokin sirkuseläin, eli lähes puolissa runoista. Näistä muutama oli myös surulliseen sävyyn kirjoitettu. Kokoelma on suomalaisen kirjailijan kirjoittama, mutta runot sisälsivät silti myös useita Suomessa kiellettyjä eläimiä kuten tiikerin, leijonan ja norsuja.

Raivoisa Roland

Raivoisa Roland Tiikerikissa

pohti ja mietti ahdistuksissa:

Miksi olen täällä

raitapaita päällä?

Aina samat temput!

Olisipa toisin.

Miltei soisin

että saisin lempu.

*Sillä unissakin pelkään
että saan selkään
ellen karju ja ole julma.
Ollako vai ei – siinä pulma.*

Kirsi Kunnas

Muutamassa lastenkirjassa käsitelläänkin epäsuorasti sirkuseläinten hyväksyttävyyttä kuten Kunnaksen runoissakin. Kirjassa Sirkus Pomeranssi (Alkup. Topsy Turvey Circus, Georges Duplaix, 1963) sirkuksen eläimet nousevat kapinaan. Ne kyllästyvät huonoon kohteluunsa ja kaappaavat vallan sulkien sirkuksen ihmiset häkkiin ja pakottaen ne esiintymään. Lopuksi yksi eläimistä kuitenkin auttaa palauttamaan asiat ennalleen, mihin kaikki ovat lopulta tyytyväisiä. Toisaalta tarina voidaan tulkita myös niin, että eläimet, joista suurin osa on afrikkalaisia, symboloivat Ranskasta 50- ja 60-luvulla eroon pyrkineitä siirtomaita, sillä kirja on ranskalaisen kirjailijan kirjoittama 60-luvulta. (Mänttari, 2011) Lapsi ei ymmärrä tällaista symbolismia, mutta saako tarina lapsen miettimään eläinten pitoa sirkuksissa? Siirtomaat vapautuivat, mutta eläimiä on edelleen sirkuksissa. Tilanne on kuitenkin menossa parempaan päin, sillä yhä useammassa maissa villieläimet kuten isot kissat ja karhut sekä näiden lisäksi norsut ovat kiellettyjä. Mielenkiintoista olisikin se, millainen loppu kirjalla olisi, jos se olisi kirjoitettu tänä päivänä.

Sirkus paraati

*Katsokaa sirkuskulkuetta, saapuvaa kummaa saattuetta,
ratsuineen ja tiikereineen saapuu, norsuineen nyt sirkus kaupunkiin.*

*Kuunnelkaa, soi torvet toivotellen, nähdä saat myös temput hassut pellen,
käsillään ne kävelevät siellä, pyörällään myös karhu ajelee.*

Lastenlaulu Sirkus Paraati (alkup. italialainen kansansävelmä) sisältää paljon eläimiä, joista suurin osa vielä on Suomessa kiellettyjä. Tämän seikan selittää tosin laulun alkuperämaa. Lisäksi lapsille on keksitty sirkus versio Kuka pelkää -leikistä; Kuka pelkää sirkusleijonaa. Kaikista edellä mainituista materiaaleista on helppoa tehdä johtopäätös, että erityisesti lapsille on tarjolla sirkusta populäärikulttuurissa, ovathan lapset perinteisen sirkuksen suuri kohdeyleisö, ja siihen usein liitetään kaikenlaisia eläimiä, mitä sirkuksissa voi nähdä tai on joskus nähty. On myös hyvin mahdollista, että tästä syystä

monet aikuisetkin ovat siinä luulossa, että saattavat Suomessa törmätä sirkuksessa norsuun tai leijonaan.

Koska eläimet ovat niin vahvana osana perinteistä sirkusta, ja sitä myös korostetaan juurikin kulttuurissamme, niin halusin teettämässäni kyselyssä saada selville, kuinka moni assosioi eläimet sirkukseen kysyttäessä sanan 'sirkus' herättämiä mielikuvia. Odotusarvoni oli, että ainakin puolet ihmisistä mainitsisivat eläimiä, mutta vastaukset eivät tukeneet tätä hypoteesia lainkaan. Lapsista eläimiä mainitsi vain 2 ja aikuisista 1 henkilö kaiken kaikkiaan 64:stä vastanneesta. Aikuisten kohdalla tähän voi mahdollisesti vaikuttaa vastausympäristö, nykysirkuspainotteiset festivaalit, mutta lapsilla tämäkään ei ollut selityksenä. Sen sijaan sirkukseen liitettiin muun muassa sellaisia asioita kuin taide, viihde, fyysisyys, temput, taituruus, ilo, hauskuus ja erilaiset sirkuslajit.

5 ELÄINTEN HYVINVOINTI SIRKUKSISSA

Eläinten olot sirkuksissa ovat puhuttaneet Suomessa jo sirkuksen alkuaikoina ja esityksiä on jopa saatettu boikotoida, jos eläinten hyvinvoinnissa on ollut huomattavissa epäkohtia. 1879 Oululaisessa lehdessä sirkuksen tulon suhtauduttiin negatiivisesti ja esitystä kuvattiin eläinräökkäykseksi (Hirn 1982, 150). 1888 sirkus Cinisellä boikotoitiin lehdimiesten toimesta, koska klovnummerossa kohdeltiin sikaa huonosti lavalla. Sen kerrotaan hypänneen mm. tulirenkaan läpi. (Hirn 1982, 91–92.) 1897 taas kerrottiin, että muutamaa poroa harjoitettiin Sirkus Ducanderissa metsästysnumeroa varten. *”Porojen käytämisestä kehkeytyi sanomalehtikirjoittelua, koska eläinsuojelijat kehottivat koulujen johtaja kieltämään oppilailtaan sirkuskäynnit... Poliisimestari lähetti konstaapelin valvomaan, ettei Siltasaarella tapahtunut mitään eläinräökkäystä.”* (Hirn 1982, 115.)

”Käsitteellä eläimen hyvinvointi kuvataan eläimen vointia, joka voi vaihdella hyvästä huonoon. Hyvinvointiin vaikuttavat eläimen mahdollisuudet sopeutua ympäristön tapahtumiin ja olosuhteisiin. Jos sopeutuminen ei onnistu, tai aiheuttaa eläimelle jatkuvaa tai voimakasta stressiä, rasitusta, käyttäytymishäiriöitä tai terveyshaittoja, eläimen hyvinvointi heikkenee. Eläinten hyvinvointiin voidaan vaikuttaa pito-olosuhteilla, hoidolla, käsitteilyllä ja eläinjalostuksella.” (Eläinten hyvinvointikeskus.) Eläinten hyvinvoinnin määrittelyyn on useita tapoja, mutta tässä yleisimmin käytössä olevassa määritelmässä keskitytään eläimen omiin tuntemuksiin. Lyhyesti siis: miten eläin reagoi elinolosuhteisiinsa? Eläinten hyvinvoinnin arvio perustuu tieteelliselle tutkimukselle ja arvioinnille, mutta samalla siihen vaikuttavat ihmisten asenteet ja uskomukset. Eläinten hyvinvointi on siis kompleksi, johon kuuluu tieteen lisäksi kulttuurillisia, sosiaalisia, uskonnollisia, eettisiä, poliittisia ja ekonomisia ulottuvuuksia. Tulee muistaa, että eläinten hyvinvointi ei tarkoita samaa kuin eläinten oikeudet, jotka taas käsittelevät eläinten lainmukaista ja moraalista asemaa yhteiskunnassa. (Michigan State University, 2014.)

OIE:n (World Organisation for animal health) tunnustama vuonna 1965 julkaistu lista ”Viisi Vapautta” kuvaa eläinten oikeutta hyvinvointiin ihmisen kontrollissa ja on toiminut pohjana suurimmalle osalle moderneja käytännön säännöksiä ja hyvinvointitarkastuksia. Hyvinvoinnin tarpeet voidaan täyttää tarjoamalla eläimille seuraavat viisi kohtaa:

- vapaus nälästä ja janosta
- vapaus epämukavuudesta
- vapaus kivuista, vammoista ja sairauksista

- vapaus ilmaista normaalia käyttäytymistä
- vapaus pelosta ja kärsimyksestä.

Tämä tarkoittaa sitä, että eläimellä tulisi olla tarjolla raikasta vettä ja terveyttä sekä puhtia ylläpitävä ruokavalio, sille täytyy pystyä tarjoamaan sopiva ympäristö missä on suojaa ja miellyttävä lepopaikka ja sairauksia tulee ehkäistä tai tarvittaessa pitää saada nopeasti diagnoosi ja hoito. Lisäksi täytyy pystyä tarjoamaan riittävästi tilaa, asianmukaiset puitteet ja lajikumppanin seuraa sekä mahdollistaa olosuhteet ja kohtelu, mikä ei aiheuta henkistä kärsimystä.

Miten sirkuseläimen hyvinvointia sitten lähdetään arvioimaan? Eläimet ovat lähtökohtaisesti arvokkaita sirkuksille, sillä eläinten kanssa on harjoiteltu pitkiä aikoja ja vanhan korvaaminen uudella on tästä syystä vaikeaa. Niistä on siis pidettävä hyvää huolta, koska niiden sairastuminen tai kuolema merkitsisi suurta tappiota. Sirkusten johtajista lähtien ollaan sirkuksissa myös vastaan ajatusta, että eläimet olisivat vain välineitä sirkuksille. Eläimet ovat erityisesti kouluttajilleen tärkeitä, ne ovat työkavereita ja lemmikkejä, jopa ystäviä. Toki eläintenkouluttajia on ollut ja varmasti on edelleen moneen lähtöön, tarkoittaen, että eri kouluttajien ja eläinten väliset suhteet ovat myös erilaisia. Perustuuko suhde luottamukseen vai pelkoon? Millainen kuva suhteesta halutaan luoda yleisölle? Sirkuseläimistä Suomessa ei juuri ole kirjallisuutta ja se mitä kirjoitetaan, on sirkusta käsittelevässä kirjallisuudessa usein kaunistelevaa. Etenkin villieläimistä kerrotaan niiden silloin tällöin raadelleen ja jopa tappaneen kouluttajiaan. Näin annetaan mielikuva villiydestä ja todellisesta vaarasta villieläinten esittämisessä. Sitä ei kuitenkaan pidetä huonona asiana, vaan se kuuluu asiaan ja osittain juuri siitä syystä sitä myös ihailaan. Harvoin kerrotaan kouluttajien tai sirkuksen ihannoijien puolesta, mitä villieläimille joudutaan tekemään, jotta niiden kanssa on turvallista työskennellä ja ne saadaan esittämään mitä erikoisempia ja luonnottomiakin temppuja. Sitä puolta sirkuseläimistä ja niiden kohtelusta kertovat eläinsuojeluyhdistykset.

5.1 ECA:n lausunto

European Circus Association (ECA) korostaa eläintenpidon olevan sirkuksissa nykyisellään asianmukaista ja eläimiä kunnioittavaa. Eläinten kanssa työskentely stimuloi niiden älykkyyttä tehtävien välityksellä ja tarjoaa haasteita sekä palkintoja pitäen eläimet hyvässä kunnossa ja ketterinä. Sirkusjärjestön mukaan kiertävienkin sirkusten tarjoamissa

olosuhteissa eläimet elävät aivan yhtä hyvin ja jopa paremmin kuin muissa suljetuissa tiloissa kuten eläintarhoissa. ECA odottaa jäseniensä tarjoavan virheetöntä huolenpitoa vastuullisesti ja tarkkailevan seuraavia standardeja työskenneltäessä eläinten kanssa:

- riittävä elintila, joka kunnioittaa eläimen yksilöllistä sosiaalista käyttäytymistä
- kuljetus eläinlajin tarpeiden mukaisesti
- jokapäiväinen aktiviteetti, joka tarjoaa yllätyksiä, haasteita ja vaihtelua
- tasapainoinen ruokavalio perustuen tieteellisiin löytöihin ravitsemusfysiologiassa
- kattava hoito (puhtaanapito, kampausta, harjausta, ajelua, jalkojenhoitoa yms.) sisältäen eläinlääkärihoitoa
- koulutus ja esittäminen vain tavalla, joka vastaa niiden arvoa ja luontoa
- sellaisista lajeista luopuminen, joita ei voi pitää lajin ominaistarpeiden vuoksi (European Circus Association, 2018.)

Sirkuksissa siis välitetään eläimistä ja niistä halutaan pitää huolta. Niiden elämästä halutaan tehdä olosuhteisiin nähden mahdollisimman hyvä. Edellä mainitut standardit täyttävät myös Viiden Vapauden listan kohdat, ainakin paperilla. ECA antaa jopa kuvan, että sirkus on eläimelle, sekä kesylle että villieläimelle, erinomainen elinympäristö. ”*The circus enriches their life*” (eläinten) ja ”*Circus animals have positive experiences. Every day.*” ovat suoria lainauksia ECA:n nettisivuilta. Nykypäivänä kiinnitetään enemmän huomiota eläinten hyvinvointiin kuin aiemmin. Eläinten asiat sirkuksissa eivät aina ole olleet yhtä hyvin kuin nykypäivänä. Siitä kuinka hyvin ne nykyään ovat voidaan myös olla monia mieltä. Suomessa kiertävistä sirkuksista ainakin Sirkus Finlandia kuuluu ECA:an, kuten sirkuksen nettisivuilla kerrotaan, ja muun muassa juuri sen takia, että he haluavat olla vaikuttamassa sirkuseläinten olojen ja niitä koskevien standardien parantamiseen. He kokevat, että jäsenenä pääsevät edistämään kyseisiä asioita.

Sirkukset tunnustavat varmasti eläinsuojelun tavoitteet ajaa eläinten hyvinvoinnin asiaa, mutta kokevat, että eläimillä on jo hyvä olla sirkuksissa. He toivovat etenkin, että määräksi tiukennettaisiin ajoissa käyden vuoropuhelua sirkusten kanssa mieluummin, kuin että eläimiä kiellettäisiin kokonaan (Kleinbarth ym. 2007, 101).

5.2 Eläinsuojeluyhdistysten näkökulma sirkuseläimiin

Eläinsuojeluyhdistykset eivät näe eläinten hyvinvoinnin tasoa aivan samoin kuin sirkukset. Esimerkiksi Animalia suhtautuu kriittisesti sirkuseläimiin. Kuljettaminen aiheuttaa eläimelle stressiä ja sirkukset matkustavat jatkuvasti paikasta toiseen, välillä pidempiäkin matkoja. Isommat eläimet myös elävät kuljetushäkeissä tai -vaunuissaan, jotka ovat usein niin pieniä, että ei mahdu käymään makuulle tai kääntymään. Huonot olot ja vähäinen liikunta aiheuttavat eläimille stereotyyppistä käyttäytymistä, kuten edestakaisin huojuntaa tai pään heiluttamista. Animalian mukaan sirkusoloissa myös hygienia on huonoa, mistä syystä eläimillä esiintyy monia sairauksia kuten erilaisia infektioita ja ruoansulatushäiriöitä. Sirkuseläinten kuolleisuuteen vaikuttavat myös liikenneonnettomuudet sekä ruuan ja veden puute. (Animalia 2018.) Animalia mainitsee nettisivuillaan, että *”Suurin osa eläinten viihdekäytöstä aiheuttaa niille tavalla tai toisella kärsimystä – joko suoranaisena fyysisenä kärsimyksenä tai ahtaiden tilojen, puutteellisen hoidon ja jatkuvan hälinän aiheuttamana psyykkisenä pahoinvointina.”* Animalia kehottaa suosimaan toimintaa, joiden näytöksissä ei käytetä eläimiä.

Nämä Animalian väitteet kattavat kuitenkin sirkukset kaikkialla, eivät vain Suomessa. Täällä säädökset ovat suhteellisen tiukkoja ja eläinten tilaa valvotaan tarkasti. Väitteissä on silti varmasti myös perää ja Suomessakin sirkuksissa esiintyvät eläimet ovat usein muista maista kotoisin ja esiintyvät eri maiden sirkuksissa, sillä kausiohjelmat vaihtuvat vuosittain. Tämä tarkoittaa myös sitä, että eläinten koulutusmetodeja ei voida valvoa Suomesta käsin eikä niistä ole koskaan varmaa tietoa. Suomen eläinsuojeluasetuksessa (396/1996) sanotaan luvussa 4 13 §:ssä, että *”Eläintä ei saa kouluttaa tai käyttää siten, että vahingoitetaan sen terveyttä tai hyvinvointia. Eläintä ei saa pakottaa yrittämään luonnollisten kykyjensä tai voimiansa ylittämistä.”* Positiivinen vahvistaminen ja ehdollistaminen ovat nykyään suosittuja metodeja eläinten kouluttamisessa, oikein käytetyt pienet pakotteet ovat myös yleisesti hyväksyttäviä, silti niidenkin käyttö jakaa mielipiteitä. Suomessa ei ole sirkuksissa enää isoja villieläimiä, joiden kouluttaminen on haastavampaa kuin kesyeläinten. Erityisesti tällaisten eläinten kohdalla rankaisun käyttö koulutuksessa on ollut ja on edelleen hyvin mahdollista.

Villieläinten kouluttajasta käytetään myös nimitystä eläintenkesyttäjä. Omat kokemukset ovat ohjanneet heitä, sillä teoreettinen puoli on etenkin ammatin harjoittamisen alkuaikoina ollut puutteellinen. Kouluttajalla on täytynyt olla taitoa, rohkeutta ja hyvää onnea onnistuakseen tehtävässään kouluttaa ja kesyttää eläimiä sirkukseen. Tieto on lähinnä

siirtynyt opettajalta oppilaalle ja villien eläinten koulutuksessa on sovellettu sekä positiivista vahvistamista, että rankaisua. (Hirn 1986, 152.) Fyysinen väkivalta, alistaminen ja nälkiinnyttäminen ovat olleet yleisiä koulutuskeinoja, useissa paikoissa ovat edelleen, mutta niitä vastaan taistellaan eläinsuojelujärjestöjen puolesta pyrkimällä villieläinten kieltoon sirkuksissa. Esimerkiksi norsuilla on koulutuksessa käytetty piikkikeppejä ja sähköiskuja. (Taivalsaari 2006, 274; Peta 2018.) Suuri voitto eläinoikeusliikkeelle oli amerikkalaisen villieläimiä esityksissään käyttävän Ringling Brothersin kaatuminen keväällä 2017 (DeRose 2017).

Euroopassa ja Amerikassa on etenkin ennen 2000-luvun loppua ollut merkittävä ero siinä, miten villieläin numeroita on esitetty. 1870-luvun alusta lähtien Carl Hagenbeckin eläinpsykologiset havainnot ovat toimineet lähes kaikkien kesyttäjien ohjenuorina Euroopassa (Hirn 1986, 152). Hagenbeck oli saksalainen eläinkauppias ja eläinten kouluttaja, joka kehitti nykyisen mallin eläintarhasta, jossa eläimet eivät elä häkeissä vaan luonnonomukaisemmassa ympäristössä. Hän ohjasi eläimiä ystävystymällä niiden kanssa ja alleviivasi niiden älykkyyttä ja mukautuvuutta, ei niinkään julmuutta. (Encyclopaedia Britannica 1998.) Eläinten luonnollisia kykyjä hyödynnettiin ja ne esitettiin tottelevaisina sekä leikkisinä, jotka tekivät yhteistyötä kouluttajiensa kanssa. Amerikassa kouluttajat seurasivat 1900-luvulla vaikuttaneen Van Amburghin esimerkkiä. Hän ajatteli, että kouluttajan tulee demonstroida fyysistä ylivaltaa ”oppilaisiinsa” nähden ja täten kohteli kaltoin eläimiään saadakseen ne tottelevaisiksi. (Hippisley-Coxe ym. 1998, 2.)

Miten sitten voidaan lopulta tietää mitä mieltä eläimet itse ovat sirkuselämästä ja onko niillä hyvä olla? Eläinten tunteita, kognitiota ja tietoisuutta tutkitaan yhä enemmän ja siitä saadaan koko ajan lisää tietoa. Vegaaniliiton sivuilta löytyy aiheesta tiivistelmä, minkä tekoon on käytetty laaja kirjo kirjallisuutta. Kirjoittaja on ekologian ja evoluutiobiologian maisteri Noora Kaunisto. Tietoisuus on edellytys tuntemiseen ja kokemiseen, sen ei tarvitse olla monimutkainen tai edistynyt vaan alkeellisempikin riittää. Ihmisen tapaan suurin osa muistakin eläimistä ovat tietoisia maailman lisäksi itsestään yksilönä ja omasta olemassaolosta, kuten tutkimuksissa koko ajan todetaan. Todennäköisesti eri lajien välillä tietoisuuden tasot kylläkin vaihtelevat ja kokemusmaailmat voivat olla hyvinkin erilaisia. Muut eläimet ovat kiistatta älykkäitä ja tuntevia kuten ihmiset, nämä ominaisuudet vain ovat lajien ominaistarpeiden mukaiseksi kehittyneitä. *”Eläinten käyttäytymistieteessä ei enää puhuta vaistoista ilman tunne-elämään pohjaavaa selitystä. Aivan kuten ihmiset, muutkin eläimet assosioivat sekä yhdistävät ja toimivat älykkyyteensä turvaten, maksimoidakseen positiiviset tunteet ja tuntemukset.”* Eläimet siis pyrkivät saamaan

mahdollisimman paljon positiivisia tunteita ja tuntemuksia esimerkiksi ilon ja empatian kautta. Niitä voi saada muun muassa läheisyydestä, lajille ominaisista haasteista ja sosiaalisesta toiminnasta. (Kaunisto 2016.)

Läheisyyttä eläimet voivat saada sirkuksissa hoitajiltaan ja kouluttajiltaan sekä muilta eläimiltä, samalla sosiaalinen toiminta on niille siis mahdollista, mutta kuinka luonnollisissa olosuhteissa ja pääseekö eläin siihen itse vaikuttamaan? Haasteita ne varmasti saavat myös uusia temppuja harjoitellessa, mutta onko temppujen harjoittelu lajille ominaista haastetta? Myöskin siinä vaiheessa, kun eläin osaa jo temput ja numero on valmis, onko päivärytmi vain toistoa päivästä toiseen vai saavatko eläimet välillä myös vaihtelua elämäänsä? ECA:n standardeihin ainakin kuuluu, että eläimille tarjotaan myös yllätyksiä, mutta kuinka usein se toteutuu? *”Muutkin eläimet ahdistuvat virikkeettömyydestä ja tarkoituksettomuudesta. Tutkitusti eniten eläimelle kärsimystä aiheuttava tilanne on sellainen, jossa se ei itse voi vaikuttaa omaan tilanteeseensa... On totta, että luonnonvaraisetkin eläimet kohtaavat saalistusta, aggressiota, sairauksia ja muita ikäviä tilanteita. Ne voivat kuitenkin vaikuttaa itse tilanteeseensa: pyrkiä pois päin negatiivisista asioista, kääpertyä jonnekin, taistella, itselääkittyä. Kun eläimeltä viedään mahdollisuus vaikuttaa itse omaan tilaansa, seurauksena voi olla opittua apatiaa, käytöshäiriöitä tai lauantuneisuutta.”* (Kaunisto 2016.)

Suomessa sirkuksissa ei tänä päivänä enää ole villieläimiä, nyt kun merileijonatkin kielletään uudessa eläinsuojelulaissa, eivätkä monet eläimistä edes pärjäisi luonnossa varsinkaan talvisin ilman ihmistä. Onko ihmisillä oleva päätöksentekovalta siis yhtä stressaavaa kesylle eläimelle kuten koiralle tai kissalle kuin vaikkapa merileijonalle tai norsulle? Domestikaation seurauksena rinnakkaiselo ihmisten kanssa tulee kesylle eläimelle luonnostaan. Mikä tahansa kesykin eläin kuitenkin villiintyy helposti luontoon päätyessään, kun selviytymisvaistot ottavat vallan ja päätösvalta siirtyy ihmiseltä eläimelle itselleen. Yleinen näkemys on myös, että jos villieläin on syntynyt vankeudessa ja kesyyntynyt, jolloin ei enää välttämättä pärjäisi luonnossa, on sen pito hyväksyttävämpää kuin luonnosta vangitun eläimen pito. Eläin saattaa vankeudessa joka tapauksessa kokea stressiä, pelkoa, ahdistuneisuutta, kipua ja yksinäisyyttä. *”On oletettu ilman perusteita, että niin sanottu ei-älykäs eläin kärsii negatiivisista tunteista ja kivusta kehittyneitä lajeja vähemmän. On kuitenkin mahdollista, että kognitiivisesti heikompi kärsii herkemmin ja kokee voimakkaammin”* (Kaunisto 2016.) Muut eläimet eivät siis ehkä kykene analysoimaan omia negatiivisia tunteitaan kuten ihmiset, mutta niiden kokeminen voi ehkä juuri tästä syystä olla voimakkaampaa. Vankeuteen syntyneen villieläimen

tapauksessa voi kuitenkin miettiä, onko sirkus paras mahdollinen paikka pohjimmiltaan villille eläimelle ja miksi eläin on syntynyt vankeuteen, sirkusta vartenko? Loppukädessä ihminen aina päättää eläimen kuin eläimen puolesta sirkuksissa eikä eläin itse paljoa pääse päätöksiin vaikuttamaan.

Päätös esiintymisestä ja lavalle menosta kuuluu myös kouluttajalle. Yleisölle jää usein kuva, että eläin jopa nauttii esiintymisestä sen esitellessä taitojaan ja hassutellessaan estradilla, mutta kuinka moni eläimestä päättäisi itse mennä yleisön eteen temppuilemaan, jos niille annettaisiin vaihtoehto myös kieltäytyä? Voisiko eläimelle opettaa vaihtoehtoa kieltäytyä esiintymisestä, voihan niille opettaa monenlaisia muitakin taitoja. Tässä skenaariossa on vain se ongelma, että jos eläin kieltäytyy, joutuu esitystä muokkaamaan jolloin numerossa olevien eläinten lukumäärästä riippuen täytyisi olla useampi eri versio numerosta. Tämä taas voi hämmentää sekä kouluttajaa että eläimiä. Jos numero sisältäisi vain yhden eläimen, jouduttaisiin numero peruuttamaan eläimen kieltäytyessä ja katsojille annetut odotukset jäisivät täyttämättä. Käytännössä tällaista vaihtoehtoa olisi siis todella vaikea toteuttaa ja siksi on vain helpompaa, kun ihminen päättää.

6 SIRKUSELÄIMEN ARVO JA ARVOSTUKSIA

Yksi pääsyy siihen, miksi eläimiä vielä käytetään sirkuksissa viihdyttämään ihmisiä, on niiden ansiosta saavutettava taloudellinen voitto. Tämä perustuu ihmisten haluun nähdä eläimiä lavalla. Toisena syynä on perinteiden ylläpitämisen halu. Sirkuseläinten eettisyydestä on etenkin ensin mainitusta syystä monia eriäviä mielipiteitä. Onko hyväksyttävää käyttää eläimiä viihteeseen, kun ne eivät itse voi antaa siihen suostumustaan? Eläimiä sirkuksissa vastustavat eniten eläinsuojelijat ja eläinten oikeuksien puolestajajat perustellen näkökantansa eläinten hyvinvoinnin, arvojen ja oikeuksien avulla. Vahvimmin eläimiä sirkuksissa tuntevat puoltavan juuri perinteiset sirkukset, sillä niiden kieltäminen olisi suuri muutos perinteeseen. Kielto ei koskisi kuitenkaan pelkästään sirkuksia organisaatioina vaan myös yksittäisiä ammatinharjoittajia, eläintenkouluttajia ja kesyttäjiä, joilta kiellettäisiin ammattinsa harjoittaminen. Yleisön reaktio varmasti jännittää, mikäli eläimet sirkuksissa kiellettäisiin. Saadaanko katsojia yhtä paljon ilman eläimiä vetonauloina. Yleisö on kuitenkin mukautuvaista ja ajan kanssa ymmärtää sekä sopeutuu uuteen, kuten on huomattavissa esimerkiksi Suomen perinteisen sirkuksen historiaa tutkiessa eläinsuojelulakien muutosten näkökulmasta.

6.1 Eläimen arvo lähtökohtana?

Seuraavaksi tarkastelen ihmisten ja eläinten suhteita sosiologian näkökulmasta, minkä avulla avaan eläimen ja ihmisen suhdetta sirkuskulttuurissa ja pohdin eläinten pidon eettisyyttä sirkuksissa moraalin kautta. Eläimillä on yhteiskunnassamme erilaisia rooleja, jotka ovat historian saatossa kokeneet monenlaisia muutoksia. Nykypäivänä näitä rooleja ovat muun muassa lemmikkieläimet, kotieläimet, koe-eläimet ja luonnonvaraiset eläimet. Eläimiä kohdellaan eri tavoin rooleistaan riippuen, niiden omista ominaisuuksista rippumatta. (Tuomivaara 2003, 28.) Esimerkiksi katsomme, että kotieläimiä kuuluu hyväksikäyttää ja villieläimiä kuuluu tutkia, mutta ei toisinpäin, kuten Tuomivaara (2003, 23) mainitsee Ingoldin (1994, 10) tiivistäneen. Roolittaminen on ristiriitaista ja esimerkiksi villieläinten kieltäminen sirkuksissa aiheutti kohua, koska eihän niiden elinolot ole olleet huomattavasti kuin turkiseläimillä tai tuotantoeläimillä, joita ei kuitenkaan olla kieltämässä. Kuten aihetta käsittelemme jo ihmis- ja eläinkuvan selvennyksen yhteydessä, eläinten hyväksikäytön olemme oikeuttaneet tekemällä eron ihmisen ja muiden eläinten välille. Ihminen on aina yrittänyt löytää eroja itsensä ja muiden eläinlajien välillä erottaen itsensä

muusta eläinkunnasta ja täten asettaen itsensä korkeimpaan asemaan. Perustelut, joita erottamiseen on käytetty ovat aikojen saatossa vaihdelleet ja vaihtelevat yhä. Suuria kysymyksiä ovat olleet muun muassa eläinten kyky tunteisiin ja kieleen. Korostettaessa eroavaisuutta eläin määritellään viettien ohjaamaksi objektiksi, kun taas ihminen on teoistaan vastuullinen subjekti. Järki, tahto ja moraalit tekevät hänestä erityisen ja arvokkaan. Eronteon seurauksena eläin on voitu sijoittaa moraalisen osuuden ulkopuolelle antamatta sille yksilöarvoa, mikä on mahdollistanut eläinten hyväksikäytön. (Tuomivaara 2003, 20; Aaltola 2017, 18–20.)

Moraali rakentuu yhteisten normien seuraamisesta, johon kuuluvat sosiaalisten normien ymmärtäminen ja seuraaminen. Se on intuitiivista siitä, mikä on oikein ja väärin, nämä taas perustuvat kulttuuriin ja elämänpiiriin jossa olemme kasvaneet. Ne ovat sisäistettyjä normeja, joiden oikeellisuutta harvoin pohditaan. Normeilla on myös usein biologinen perusta. Suuri osa moraalista päätöksistämme ei siis perustu rationaaliseen ajatteluun, vaan kulttuurisiin stereotyyppioihin ja tunteisiin. (Aaltola 2004, 98–99; Aaltola 2013.) Tässä tapauksessa kulttuurinen stereotyyppi on se, että eläimet kuuluvat sirkukseen, niitä kun on siellä aina ollut. Tämä perinne johtaa monet pitämään eläinten käyttöä sirkuksissa ”oikeana”.

Sirkus on lähtökohtaisesti toiminut viihteenä ihmisille, täten myös eläinnumerot ovat sirkuksissa ihmisten viihdytystä varten. Eläimet eivät itse tee tietoisia päätöksiä liittyä sirkukseen vaan ne ovat siellä ihmisten toimesta, joten niitä käytetään sirkuksissa siis hyväksi ihmisten viihdyttämisessä. Aikaisemmin eläinten viihdekäyttöä ei ole kyseenalaistettu yhtä voimakkaasti kuin nykyään. Ennen on ajateltu, että kunhan eläimet näyttävät lavalla hyvinvoivilta ja niitä kohdellaan siellä kunnioittavasti, on kaikki pääpiirteittäin hyvin eikä hyväksikäytössä täten ole mitään väärää. Tällaisessa ’kunhan eläimelle ei tahallisesti aiheuteta kipua’ -ajatusmallissa kuitenkin ohitetaan eläimen yksilöarvo. Yksilöarvolla tarkoitetaan, että eläin on itsessään arvokas ja sen arvo on huomioitava muutenkin kuin kohtelemalla sitä kivuttomasti. Eläinten arvo on ollut ja yhä edelleen on ”mielipidekysymys” ja tilannesidonnainen, eläimillä ei katsota olevan arvoa itsessään yksilöllisessä mielessä ja kysymys niihin liittyvistä arvoista on täten ”henkilökohtainen.” (Aaltola 2013, 92-94.) Eläinten arvoa on kritisoitu useista syistä erontekoon pohjaten ja se on kiistetty muun muassa siksi, että ainoastaan ihmisen on ajateltu olevan kykenevä moraaliseen ajatteluun ja jos ihminen on ainut moraalisesti pohtiva olento, eikö silloin ainoastaan hänellä ole moraalista arvoa? Tämä väite syyllistyy helppoon loogiseen virheeseen: moraalien alkuperä ja sisältö rinnastetaan toisiinsa. Se, että ihminen tuottaa moraalialia

(alkuperä), ei tarkoita, että pelkästään ihmisellä olisi arvoa (sisältö). (Aaltola 2013.) Moraalisina toimijoina me voimme päättää moraalien laajuudesta ja sisällöstä, voimme kokea myös muut kuin itsemme moraalisesti arvokkaiksi (Aaltola 2004, 102).

Nykyään ihmisten ja eläinten väliset suhteet ovat isommassa ristiriidassa kuin koskaan aikaisemmin, sillä ihmisten ja eläinten välinen eronteko ei ole enää yhtä selkeä kuin ennen. Tilalle ovat tulleet empatian, ymmärtämisen ja läheisyyden tunteet, jotka koskevat suurinta osaa eläinkunnan edustajista. (Tuomivaara 2003, 123.) Empatia tarkoittaa kykyä osata resonoida muiden olentojen kokemusten kanssa ja nähdä asiat heidän perspektiivistään (Aaltola 2003). Se on tärkeä tunne, minkä avulla voimme oppia ymmärtämään muita eläimiä. Meidän tulisikin ottaa huomioon eläin laajemmin yksilönä ja miettiä, mitä tarpeita ja kykyjä eläimillä on sekä pyrkiä kunnioittamaan niiden toteuttamista. (Aaltola 2003, 92-94.) Mielestäni tätä kysymystä tulisi pohtia sirkuksen tapauksessa erikseen jokaisen eläinlajin kohdalla ja sen mukaan määrittellä mitkä lajit ovat sinne soveltuvia. Eläinoikeusajatteluun kuuluu, että Ihminen toteuttaa perusluontoaan silloin, kun toimii moraalisesti harkitulla tavalla myös suhteessa muihin eläimiin (Aaltola 2013).

”Yhä useampi ihminen näkee suhteemme eläinten käyttöön ongelmallisena, ja kokee, että kärsimyksessä on jotain väärää, että eläinten kohtelulla on merkitystä” (Tuomivaara 2003, 29). Tämä muutos ajattelumallissamme vaikuttaa myös keskusteluun sirkuseläinten hyväksyttävyydestä sirkuksissa. Vaikka eläimiä ei enää kohdeltaisi sirkuksissa kaltoin ja niiden olosta tehtäisiin mahdollisimman hyvät niin toteutuvatko niiden tarpeet ja kyvyt kyseisissä oloissa? Se, että eläimiä on käytetty pitkään sirkuksen historiassa, ei tarkoita, että se olisi nykykontekstissa oikeutettua. Osoittaahan historiakin sen, että ihminen on kerta toisensa jälkeen ollut väkivaltainen, ahne ja lyhytnäköinen laji. Se ei kuitenkaan tarkoita, että meidän tulisi käyttäytyä nykypäivänä samoin. Eettisestä näkökulmasta ajateltuna haluttomuus käytännön muutoksiin ei ole syy sivuuttaa moraaliset argumentit. (Aaltola 2004, 109; Aaltola 2013.)

6.2 Perinteisten sirkusten perustelut sirkuseläimille

European Circus Assosiationin nettisivuilta löytyy vuonna 2014 laadittu 10 syyn lista selityksineen, miksi eläimet kuuluvat sirkukseen. Tarkastelen jokaista väitettä nykyaikaisen sosiologian ja eläinetiikan näkökulmasta sekä omaan ihmiskäsitykseeni peilaten.

1. Sirkus on kulttuuria

Väitteellä haetaan sitä, että sirkus on kulttuuria ja eläimet ovat osa sirkuskulttuuria, joten niitä ei siksi saisi poistaa sirkuksista. Kulttuuri kuitenkin muuttuu yhteiskunnan mukana ja yhteiskunta kulttuurin mukana. Muutosta tapahtuu aina arvojen muuttuessa ja jos muutosta ei mahdollisteta niin ei myöskään tapahdu kehitystä.

2. Luonto tarvitsee lähettiläitä

3. Ihmisen ja eläimen kohtaamispaikka

Väitteellä 2 puolustetaan villieläimiä, etenkin uhanalaisia sellaisia, sirkuksissa. Sirkuksissa ihmiset pääsevät näkemään läheltä eläimiä, joita ei tavallisesti näe ilmielävänä. Nähdessään eläimen oikeasti edessään, muodostuu todellinen elämys ja mahdollisesti jonkinlainen tunneside eläimeen etenkin, kun näkee eläimen tekevän yhteistyötä ihmisen kanssa ja pääsee näkemään millainen luottamus ihmisen ja eläimen välillä voi olla. Tärkeää tämä on etenkin lapsille, jotka näin voivat saada mahdollisuuden positiiviseen kanssakäymiseen eläimen kanssa välillisesti. Tätä haetaan väitteellä 3. Ihminen vaikuttaa näin voimakkaammin kuin nähdessään kuvan tai videon eläimestä. Kaukana elävistä villieläimistä tulee todellisempia ja se auttaa ymmärtämään luonnon rikkauden tärkeyttä ja täten myös suojelemaan sitä, suojelemaan eläimiä sukupuutolta. Tämä on pitänyt paikkansa varmasti ainakin osittain niinä aikoina, kun matkustaminen on ollut vaikeampaa ja luontodokumentteja ei ole vielä ollut tai ne eivät ole olleet niin laadukkaita kuin nykyään. Väitteen 3 kohdalla haetaan edelleen samaa näkökulmaa, mutta ajankohtaiselta kantilta. Urbanisoinnin johdosta ihmiset menettävät yhä enemmän suhteensa muihin eläimiin ja siksi kohtaaminen on tärkeää. Nykyaikana on kuitenkin opittu arvostamaan eläimiä luonnollisessa ympäristössään ja villieläimistä kiinnostuneet mieluummin matkaavat niiden luokse näkemään vapaana luonnossa olevia, kuin vankeudessa eläviä ja sirkuksen tapauksessa tempuilleviä yksilöitä. Vaikka Suomessa esimerkiksi ei näe sirkuksissa villieläimiä niin luontoa ja sen monimuotoisuutta arvostetaan ja halutaan suojella. Suhtautuminen luontoon on enimmäkseen kiinni kasvatuksesta ja koulutuksesta. Toki kohtaaminen on myös tärkeä osa ymmärtämistä, mutta kohtaamisiakin voi olla erilaisia, sekä eläimelle että ihmiselle miellyttäviä.

4. Sirkus tarjoaa eläimelle motivaatiota ja stimulaatiota

ECA:n mukaan eläinten elämä on sirkuksessa vaihtelevaa ja tehtävät ja koulutus pitävät ne hyvinvoivina sekä henkisesti että fyysisesti. Tällä myös perustellaan sitä, että eläimillä olisi sirkuksessa parempi olla kuin eläintarhassa. Kuitenkin vuonna 2009 Bristolin yliopiston tekemän tutkimuksen mukaan villieläimet ja osa muistakin eläimistä viettävät vain 1-9 % ajastaan koulutettavana tai esityksissä ja lopun ajasta vähävirikkeisessä häkissä tai

aitauksessa, joka on kooltaan vain murto-osa siitä mitä eläintarhoissa. (Coghlan 2009.) ECA:n perustelu voi kuitenkin olla ainakin jollain tapaa oikeassa joidenkin eläinten, lähinnä kesyjen lemmikki- ja kotieläinten kohdalla. Koirat esimerkiksi asuvat sirkuksissa useimmiten kouluttajiansa kanssa kuten normaalioloissakin, virikkeiden määrä on tällöin täysin eri kuin häkeissä pidettävillä eläimillä ja ne pääsevät elämään lemmikkeinä. Koirat ovat myös sopeutuvaisia ja pitävät ihmisten kanssa työskentelystä.

5. Eläinten koulutus on ajansaatossa kehittynyt

Sirkuseläinten koulutusmenetelmät mietityttävät monia, sillä lavalla nähdään vain huikeita eläinten suorittamia temppuja, mutta se on yleisöltä piilossa, miten eläimet saadaan tekemään niille luonnottomia asioita. Aiemmin, kun eläinsuojelulait ja niiden valvonta eivät vielä ole olleet yhtä tiukkoja kuin nykypäivänä, on eläinten kohtelu ollut huonompaa ja koulutuksessa saatettu käyttää rangaistusta ja kovia pakotteita ja se on ollut jopa todennäköistä etenkin suurten villieläinten kohdalla, joilta ei löydy luontaista miellytyshalua ihmistä kohtaan. Toki eroja on varmasti ollut kouluttajasta riippuen. ECA:n mukaan eläimiä kohdellaan nykyään rakkaudella ja palkintona on luottavainen suhde kouluttajan ja eläimen välillä. Tämä on ainakin toivottava tilanne, joka varmasti myös toteutuu yhä useammassa tapauksessa, mutta edelleenkin koulutustilanteita harvemmin päästään valvomaan ja eläimen hyvinvointia tarkastellaan lähinnä sen terveyden ja ulkomuodon perusteella. Merkkejä kaltoinkohtelusta pitäisi olla huomattavissa siinä kohtaa, jos oikeasti on jotain pielessä, mutta kaikki ei aina välttämättä näy nopeasti päällepäin. Kuinka usein epäkohdat huomataan ja asialle sitten vielä tehdään jotain, on toinen asia.

6. Esitykset pohjautuvat eläinten luonnolliselle käyttäytymiselle

Esityksissä korostetaan eläinten kauneutta ja taitoa, sanotaan ECA:n sivuilla. Eläimet ovat luonnostaan oppivaisia ja ketteriä ja näitä piirteitä todella korostetaan sirkusesityksissä, mutta mennäänkö jo jossain mielessä yli joidenkin temppujen kohdalla? Miksi näitä piirteitä tulee todistella ihmisille?

7. Esimerkki asenteesta ja huolenpidosta

”Eläinten hyvinvointi on taattua, niistä pidetään huolta jokaisen lajin tarpeiden mukaan ja eläinlääkärit tarkistavat, että vaatimuksia noudatetaan. Luvat täytyy olla kunnossa, eläinlääkäripalvelut ovat käytössä tarvittaessa nopeasti ja eläimet elävät pidempään kuin luonnossa.” Tämä kuulostaa hyvältä paperilla, mutta tarkistuksia tehdään sirkuksiin vain muutamia vuodessa. Tarpeet voidaan määrittää myös monella tapaa ja niitä koskevat vaatimukset ovat kompromisseja. Esimerkkinä näkeminen riippuu usein ihmisestä

itsestään, millaiseksi sen kokee omien taustojen ja arvojen vaikuttaessa. Toinen näkee luottavaisen suhteen eläinten ja kouluttajan välillä ja toinen näkee eläimiä hyväksikäytettävän.

8. Matkustus tuo eläimille vaihtelua

ECA perustelee väitettä siten, että eläimet tottuvat matkustukseen ja on tutkittu, että eläin ei ole ollut stressaantuneempi matkan jälkeen verrattuna ennen matkustusta. Samat tutut tallit tuovat turvaa ja uusi ympäristö takaa vaihtelua. Matkustus vaikuttaa kuitenkin eritavoin lajista ja yksilöstä riippuen. Bristolin yliopiston tekemän tutkimuksen mukaan sirkustiikerin veressä olleen stressihormonin kortisolin taso oli normaalia korkeampi 6 päivää matkustuksen jälkeen. Kesto oli puolet lyhyempi kuin tiikerillä, joka ei ennen ollut matkustanut, mutta ottaen huomioon sirkusten lyhyiden paikallaoloaikojen ja matkustuksen määrän, on 6 päivää pitkä aika. Suomessa onneksi välimatkat eivät ole kovin pitkiä ja matkustusajat ovat myös siten lyhyempiä. Toisaalta koska kaupunkien väkiluvut ovat suhteellisen pieniä, niin sirkukset joutuvat liikkumaan lyhyillä aikaväleillä, välillä useana päivänä putkeen. Suomessa viimeaikaisena matkustuksen aiheuttaman stressin esimerkkinä olivat vuonna 2017 Sirkus Finlandian lehmät. Lehmät ehtivät olla mukana kiertueella muutaman kuukauden, jonka jälkeen niiden numero korvattiin toisella, sillä lehmät alkoivat näyttämään väsyneiltä ja haluttomilta esiintymään. ”*Se ei ollut enää hyvän näköistä,*” sanoo Sirkus Finlandian tiedottaja Jouni Aalto ylen artikkelissa. Aiemmin lehmät olivat esiintyneet seurueissa, jotka pysyivät pidempään paikallaan, jopa kuukauden. Lehmät olivat varmasti pidempään jo näyttäneet merkkejä stressistä, mutta vasta, kun ne eivät näyttäneet enää hyvältä lavalla henkilökunnan mielestä, numero poistettiin ja lehmät matkasivat takaisin kotimaahansa Tanskaan. (Kivimäki 2017.) Sirkuksiin juurikin tästä syystä varmasti valikoituvat yksilöt, jotka parhaiten sietävät matkustuksesta aiheutuvaa stressiä, eihän kukaan halua nähdä lavalla huonovointisia eläimiä.

9. Kova kysyntä (saksassa 85,5 % haluaa nähdä sirkuksessa eläimiä)

Saksassa lokakuussa 2008 tehdyn tutkimuksen mukaan 85,5 % maan väestöstä haluaa nähdä sirkuksessa eläimiä. Tutkimus oli GfK-väylätutkimus, joka suoritettiin teemahaastatteluna 2002:lle yli 14-vuotiaalle miehelle ja naiselle. (ECA 2014, 23.) Kysyntä luo tarjontaa ja tässä tapauksessa laitetaan ihmisten halu eläinten hyvinvoinnin edelle. Eläimet ovat hyvä vetonaula erityisesti, kun lapset ovat kohdeyleisöä ja jos kysyntään ei vastata, on pelkona, että yleisön määrä pienenee. Tutkimuksessani halusin ottaa selvää, onko Suomessa sama tilanne, haluaako reilu enemmistö todella nähdä sirkuksessa eläimiä.

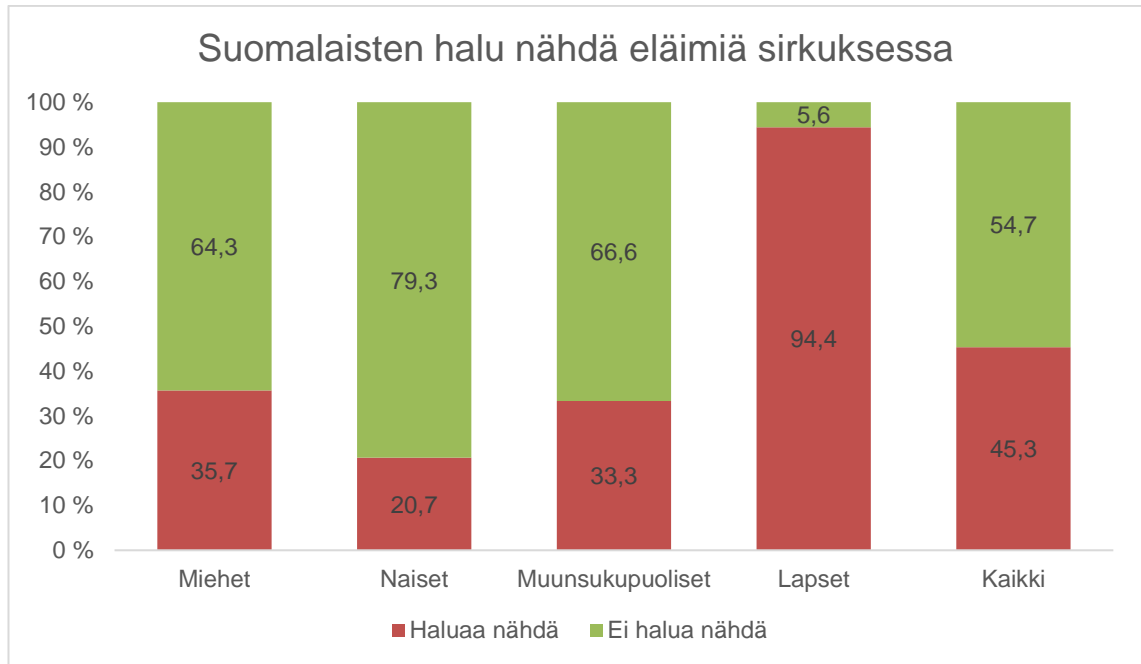
siitä lisää seuraavassa kappaleessa, jossa käsittelen Suomalaisten mielipidettä sirkuseläimiin.

10. Sirkukset ovat täysin avoimia

Kuka vain voi nähdä sirkuksen kulissien taakse, miten eläimet elävät. Toisin kuin harvassa muussa eläintenpitopaikassa, monet sirkukset ovat esitysten ulkopuolella avoimia kävijöille katsomaan harjoituksia tai eläimiä, kertoo ECA. Suomessa esimerkiksi Sirkus Finlandiassa pääsee katsomaan eläintalleille esitysten ulkopuolisena aikana, sillä koetaan, että eläinten oloissa ja pidossa ei ole mitään salattavaa ja sitä myös halutaan näyttää ihmisille, näin kertoi Finlandian tiedottaja Jouni Aalto opastuskierroksella sirkuksen kulisseihin syyskuussa 2018. Eläinten aitaukset ovat usein myös ohikulkijoiden nähtävissä etenkin pienemmillä paikkakunnilla, joissa sirkuksen aluetta ei aidata.

6.3 Kyselytutkimuksen tulokset

Eläimet ovat olleet pitkään yleisömagneetti perinteisissä sirkuksissa ja niillä on helppo myös mainostaa esityksiä varsinkin lapsiyleisölle. Kuten aiemmin olenkin jo todennut, on ihmisten suhtautuminen eläinten käyttöön muutoksen alla. Ympäristö- ja eläinoikeusliikkeiden vaikutusvalta on jatkuvassa kasvussa ja yhä useampi ihminen välittää eläinten hyvinvoinnista. Tämän todistaa muun muassa se, että länsimaissa kasvissyönti on lisääntynyt viime vuosina suuresti, vaikkakin myös lihansyönti on kasvussa populaation lisääntyessä. Tutkimuksessani otin selvää ihmisten halusta nähdä eläimiä sirkuksessa ja eläinten käytön hyväksyttävyydestä. Vastanneihin sisältyy sekä sirkuksen ammattipiirin ulkopuolella olevia henkilöitä että ammattilaisia. Vastanneet ammattilaiset jakautuvat tasaisesti perinteisen ja nykysirkuksen parissa työskenteleviin mieltymystensä perusteella.

Kuvio 1. Suomalaisten halu nähdä eläimiä sirkuksessa.

Punaisella värillä kuviossa 1. nähdään vastanneiden määrä, jotka halusivat nähdä eläimiä sirkuksessa ja vihreällä ne jotka eivät kuulu tähän kategoriaan, eli joko eivät halua nähdä tai eivät ole niin kiinnostuneita siitä näkivätkö vaiko eivät nähneet. Kuvioista voidaan nähdä, että vastanneista aikuisista selvä vähemmistö halusi nähdä eläimiä sirkuksessa ja lapsista taas selkeä enemmistö. Tässä kohtaa olisikin kiinnostavaa nähdä tilastoja siitä, miten sirkusten kävijäluvut jakautuvat lasten ja aikuisten kesken. Jos suurin osa katsojista on lapsia, niin tällöin katsojakunnasta suurin osa myös haluaa nähdä esityksessä eläimiä.

Kyselyssäni eniten todellisuutta kuvaavat varmasti naisten ja lasten tulokset, sillä naisissa oli suurin otanta, 29 vastaajaa vrt. miehissä vain 14, ja lapsissa hyvin selkeä enemmistön mielipide. Minua kiinnosti myöskin se, vaikuttaako ikä aikuisilla vastaukseen. Miehistä kaksi viidestä yli 35-vuotiaista halusi nähdä ja sitä nuoremmista 3/9. Naisista 3/5 yli 35-vuotiaista ja 1/6 sitä nuoremmista halusi eläimiä nähdä. Muun sukupuolisissa kaikki vastanneet olivat alle 35-vuotiaita. Yli 35-vuotiaissa oli siis prosentuaalisesti enemmän henkilöitä, jotka halusivat nähdä eläimiä, mutta vastaajamäärät olivat myös selkeästi pienemmät kyseisessä ikäryhmässä. Suositumpia eläimiä, joita sirkuksissa haluttiin nähdä, olivat koirat 21:llä maininnalla ja seuraavana hevoset 10:llä maininnalla.

Seuraavaksi analysoin kyselystä saatuja vastauksia kysymykseen, onko eläinten käyttäminen sirkuksissa vastaajien mielestä hyväksyttävää. Alle 35-vuotiaista naisista kahdeksan ei hyväksynyt eläimiä ollenkaan sirkuksissa, tosin kahdelle näistä koirat olivat hyväksyttäviä. Se on heidän mielestään eläinten esineellistämistä ja hyväksikäyttöä, koska ne eivät pysty kieltäytymään esiintymisestä. Koulutusmetodeja pidettiin myös arveluttavina ja oltiin huolissaan eläinten kokemasta stressistä. Lisäksi yksi mainitsi eläinten aiheuttavan usein allergisen reaktion. Loput 13 hyväksyivät eläinten pidon, mikäli niiden olot ovat hyvät. Yli 35 vuotiaista kolme ei hyväksynyt mitään eläimiä, kolmella ei ollut mitään eläimiä vastaan ja kaksi mieluiten ei halunnut eläimiä pidettävän sirkuksissa, mutta sanoivat sen riippuvan tilanteesta.

Kaikki alle 35-vuotiaat miehet hyväksyivät eläimet sirkuksissa, mikäli olot ovat eläimillä hyvät. Yli 35-vuotiaista kaksi hyväksyi eläimet tietyin rajoituksin, yksi hyväksyi kaikki eläimet perustellen mielipiteensä näin: *"Eläin on kiehtova ja haastava sirkusväline. Eläimiä saa käyttää miten haluaa, eläin on biomekaaninen esine."* Perustelu on todella provosoiva ja on vaikea uskoa, että joku tällä tavoin ajattelisi. Rehellinen vastaus tai ei, surulliseksi se silti tekee. Kaksi henkilöä vastasi, että sirkuseläimet eivät ole enää tätä päivää.

Muun sukupuolisista kaksi, jotka eivät halunneet nähdä eläimiä sirkuksissa eivät myöskään hyväksyneet niiden pitoa siellä. Kolmas vastaaja hyväksyi eläimet, mikäli ne nauttivat esiintymisestä ja ovat eettisesti pidettävissä.

Lapsilta kysyin myös, mitä eläimiä heidän mielestään saa pitää sirkuksissa, mutta jälkikäteen vastauksia lukiessani ymmärsin, että osa oli todennäköisesti ymmärtänyt kysymyksen siltä kannalta, mitä eläimiä sirkuksessa saa oikeasti olla eikä niin, että mitkä eläimet heidän mielestään ovat soveltuvia sirkukseen. Tästä syystä jätän lasten vastaukset kokonaan ulkopuolelle tulosten analyysistä.

Kyselyyn vastanneista sirkusammattilaisiksi olivat luokitelleet itsensä 10 vastaajaa. Vastajaat jakautuivat suhteellisen tasaisesti suosimisensa osalta enemmän perinteisestä sirkuksesta pitäviin (2), nykysirkuksesta pitäviin (4) ja molemmista pitäviin (3). Heistä ainoastaan yksi oli sitä mieltä, että mitkään eläimet eivät kuulu sirkukseen. Muut hyväksyivät eläinten käytön sirkuksissa riippumatta, siitä halusivatko itse nähdä eläimiä esityksessä, mutta vain jos eläinten olot ovat hyvät. Kaikki myös asettivat eläinlajien kohdalla rajoituksia, suurin osa hyväksyi kesyt eläimet tai joiain niistä. Tässä en siis nähnyt suurta jakaumaa tyyliisuuntausten edustajien mielipiteissä.

7 SIRKUSELÄINTEN NYKYTILANNE JA TULEVAISUUS

Eläimet ovat rikastuttaneet sirkuksen ohjelmaa ja tehneet siitä monipuolisemman. Eläinten ansiosta perinteinen sirkus on esittävien taiteiden kentällä ollut ainutlaatuinen esitysmuoto, sillä harvemmin teatterissa tai tanssiesityksessä on törmännyt eläimiin lavalla. Toisaalta herää kysymys ovatko juuri eläimet olleet kiertävän elämäntyylin ja viihdepainotuksen lisäksi esteenä korkeakulttuurien joukkoon pääsemiseksi maassamme. Tässä täytyy tietenkin ottaa myös huomioon, että sirkus on taidemuotona paljon nuorempi kuin esimerkiksi tanssi ja teatteri. Sirkukset olivat vielä 1900-luvulla niitä harvoja paikkoja, missä koulutettuja eläimiä pääsi näkemään esiintymässä, mutta viimeisimpien vuosikymmenien aikana siihen on tullut muutos. Enää sirkuksissa ei pääse näkemään hurjia villieläimiä ja koulutettujen kesyeläinten, erityisesti koirien ja hevosten esityksiä pääsee näkemään monissa muissakin paikoissa. Koiraharrastukset ovat Suomessa nousseet viime vuosina kovaan suosioon ja erilaisia kilpailuja sekä harrastustapahtumia järjestetään ympäri maata, joihin kuka tahansa pääsee katsomaan ja osallistumaankin oman koiransa kanssa. Sirkusten koiranumeroita hyvin lähellä on koiratanssi, joka nykyään on Suomessa virallinen kilpailulaji. Myös hevostapahtumia järjestetään vuosittain, joissa osassa on kilpailujen lisäksi erilaisia näytöksiä. Tämän lisäksi lähes vuosittain maamme saapuu kokonainen tarinallinen hevossuoritus Apassionata, joka speaktaakkelimaisuudellaan jättää sirkusten hevosnumerot varjoonsa. Perinteinen sirkus ei siis esitysmuotona erotu eläinten vuoksi enää niin suuresti joukosta kuin aiemmin.

Lainsäädäntö on lopulta se, joka vaikuttaa siihen, mitä eläimiä sirkuksissa saa olla. Onkin mielenkiintoista mihin suuntaan menemme tulevaisuudessa. Tähän asti lait ovat koko ajan tiukentuneet eläinten kohdalla ja nyt kun merileijonienkin kieltäminen todennäköisesti menee läpi uudessa eläinsuojelulaissa niin jäljelle jää vain kesyeläimiä. Seuraavaksi kysymys kohdistuu kesyeläimiin. Eläinten hyväksikäyttö sallitaan edelleen monessa muussakin konseptissa, joten ainakaan hetkeen niiden viihdekäyttöä ei laissa todennäköisesti tulla suoraan kieltämään, niin kauan kuin se tapahtuu aiheuttamatta eläimelle kipua. Olisi myös kummallista, jos sirkuseläimet kiellettäisiin, mutta tuotantoeläintalous olisi edelleen laillista. Toisessa näistä eläimet ovat tärkeänä osana yhteisöä ja toisessa niitä tapetaan kulutustuotteena. Kaikkien eläinten oloja halutaan toki parantaa, mutta eri eläimillä on erilaiset asemat yhteiskunnassamme perustuen niiden rooleihin, johon liittyy niistä saatava hyöty. Sirkuseläimistä saatava hyöty on pienempää kuin tuotantoeläimistä eli olemme niistä vähemmän riippuvaisia. Onkin helpompaa tarttua epäkohtiin

sirkuseläinten kohdalla, kun jostain kuitenkin halutaan lähteä liikkeelle. Parannukset tarkoittavat kustannuksia ja helpompi niitä on sysätä marginaaliryhmille. Sirkuseläimet nähdään myös helpommin yksilöinä kuin tuotantoeläimet, jotka monille ovat enemmän objekteja ja massaa. Jos viihdekäyttö kiellettäisiin niin se koskisi samalla muutakin näytös-toimintaa, muun muassa edellisessä kappaleessa mainittua. Tällöin jouduttaisiin todennäköisesti puuttumaan myös kilpailutoimintaan. Yhtenä tulevaisuuden mahdollisena muutoksena on eläinten oikeuksien kirjaaminen perustuslakiin, jossa eläimelle todettaisiin yksilöarvo. Se muuttaisi radikaalisti suhtautumistamme eläimiin ja niiden hyväksikäyttöön. Tämä vaikuttaisi todennäköisesti niin, että eläinten käyttö sirkuksissa ei olisi enää mahdollista kuten ei muukaan eläinten hyväksikäyttö, ainakaan helpoin perustein.

Syy lakien tiukentamiseen johtuisi todennäköisimmin kiertävästä elämäntyylistä ja siitä saadaanko sirkusoloissa taattua eläimille mahdollisimman hyvät elinolot. Kyselytutkimuksestanikin tuli ilmi, että tästä oltiin eniten huolissaan sirkuseläinten kohdalla. Joissain maissa eläimet ovat sirkuksista jo kokonaan kiellettyjä, joten miksei näin voisi tapahtua tulevaisuudessa myös Suomessa. Sirkukset eivät näe eläinten pitoa sirkuksissa eläimelle huonona vaan hyvänä asiana. Eläinsuojelu- ja eläintenoikeusyhdistysten näkemys eläinten hyvinvoinnista sirkuksissa on hyvin eriävä sirkusten kanssa. Nämä yhdistykset ajavat kuitenkin suoraan eläinten asiaa ja ovat tahoja, jotka vaikuttavat myös eläimiä koskevien lakien tiukentumiseen. Tärkeintä mielestäni olisi se, että etenkin suoraan juuri sirkuseläimiä koskevaa lakia muuttaessa keskustelua käytäisiin sirkusten kanssa ja yritettäisiin löytää kompromissi. Lisäksi mahdolliset eläinten pitoa tiukentavat lakimuutokset tulisi perustella sirkuksille eläinten näkökulmasta. Näin sirkuksissa voitaisiin ottaa asioita ajoissa huomioon eläinten kohdalla ymmärtäen samalla muutosten olevan hyväksi eläimille. Tällöin sirkuksille ei myöskään tulisi yhtäkkisiä yllätyksiä, jotka voisivat tällöin vaikuttaa toimintaan negatiivisesti. Stressaavaa joillekin eläimille on etenkin juuri matkustaminen, joten siihen tulisi löytää ratkaisu. Voisiko tällaiset eläimet jättää pois kiertueilta muuten, mutta yksi pidempi jakso kaudesta oltaisiin samassa paikassa, missä eläimet olisivat ohjelmassa myös mukana? Käytännössä tämä saattaisi olla kuitenkin vaikeampi toteuttaa kuin eläinten poistaminen ohjelmasta sillä yleisöä ei välttämättä riitä tarpeeksi, jos oltaisiin pidemmän aikaa samassa paikassa. Luulen, että jos mahdolliset muutokset eläinten kohdalla perusteltaisiin yleisölle joltain kautta, se voitaisiin kääntää jopa positiiviseksi asiaksi.

Eläimet ovat toimineet sirkuksissa isona magneettina varsinkin lapsiyleisölle. Kuten kysymystutkimuksessani näkyi, lapset olivat niitä, jotka eniten haluavat nähdä eläimiä

sirkuksessa. Lapset näkevät eläimet vain söpöinä ja hauskoina harvoin ajatellen sitä, onko eläimillä hyvä olla sirkuksessa tai onko niiden viihdekäyttö hyväksyttävää eettisestä näkökulmasta. Nyt kun ihmis- ja eläinkuva ovat yhteiskunnassa selvän muutoksen alla, on mielenkiintoista nähdä saako se ihmiset näkemään sirkuseläimet eri lailla. Eronteko ei ole enää yhtä selvä ja eläinten arvot ja oikeudet ovat puntaroinnin alla. Muutos näkökulmassamme on hidasta, mutta silti sitä tapahtuu. Aikuisista todennäköisesti suurin osa edelleen hyväksyy sirkuseläimet, mikäli niillä on hyvät olot, mutta ne saattavat herättää monissa jo pohdintaa siitä mikä on eettisesti hyväksyttävää. Kuitenkin lapset ovat usein syynä sirkukseen menoon lasten sinne itse halutessa ja he haluavat nähdä eläinnumeroita. Tämän takia eivät monet aikuisetkaan tosissaan vielä kyseenalaista eläinten pitoa sirkuksissa niin pitkälle että lähtisivät esimerkiksi boikotoimaan sirkukseen menoa. Jännittävä onkin se, näkykö muutos eläinten arvottamisessa tulevaisuudessa lasten suhtautumisessa sirkuseläimiin, pysyvätkö eläinnumerot yhä lasten suosiossa. Pysyvät tai ei, myös se on kiinnostavaa vaikuttavatko eläimet sirkuksissa jonain päivänä useampien aikuisten päätökseen olla tästä syystä tukematta sellaisten sirkusten toimintaa, joissa eläimiä pidetään. Tämä toki leikkaisi sirkukselta myös lapsiyleisöä.

Mielestäni olisi tärkeää miettiä, millaisia mielikuvia eläinten yhteydessä sirkukseen luodaan. Koska eläimet ovat olleet tärkeä osa sirkuskulttuuria pitkään niin niitä ei tule unohtaa, mutta se millaista informaatiota välitetään sirkusyhteisöstä käsin ja muiden taiteenalojen välityksellä, olisi hyvä uudelleen miettiä ja tiedostaa. Villieläimiä ei enää suomalaisessa sirkuksessa ole, mutta esimerkiksi kirjallisuudessa niihin edelleen viitataan. Sekä tieto- että lastenkirjallisuudessa viittaukset ovat usein kaihoisia, sirkuksen ajatellaan olleen villieläinten aikoina aitoa sirkusta ja nykyajan sirkuksesta puuttuu jotain. Tulisi kuitenkin pitää mielessä, että sirkus ei ole ollut villieläimille hyvä elinympäristö ja siihen liittyy paljon eläinten pahoinpitelyä ja laiminlyöntiä. Mielestäni villieläinten osuutta ei tulisi vähätellä, mutta niitä ei myöskään tulisi ikävöidä vaan muistella kunnioittaen. Kieltoa pitäisi myös ajatella perinteisen sirkuksen parannuksena, ei laatua alentaneena asiana. Tämä tosin alkaakin toivottavasti olemaan nykypäivänä jo vallitseva ajattelutapa. Edelleen myös varmasti joissain tapauksissa sirkustarinoihin tai kuviin yms. upotetaan villieläimiä selventämättä, että niitä ei oikeasti enää Suomessa sirkuksissa ole. Tämä aiheuttaa sen, että monet ihmiset edelleen kuvittelevat sirkukseen mennessään näkevänsä esimerkiksi leijonan. Toisin sanottuna monilla on nykyisestä sirkuksesta vääränlainen kuva. Se millä tavoin sirkuseläimet populäärikulttuurissa esitetään ja mikä olisi hyvä tapa tehdä se tulevaisuudessa vastaamaan todellisuutta olisikin hyvä jatkotutkimuksen kohde.

Miettiessä sirkuseläinten ajankohtaisuutta olen huomannut, että vastaus ei ole yksinkertainen. Omasta mielestäni jokainen eläinlajin soveltuvuus sirkuselämään tulisi arvioida yksitellen. En esimerkiksi näe, miksi koirat eivät sirkukseen sopisi, toki soveltuvuus pitää arvioida myös yksilöllisesti, koska koiratkin ovat keskenään hyvin erilaisia, kuten kaikki eläimet lajinsa sisällä. Tiedostan, että koiria edelleen käytettäisiin tällöin eettisestä näkökulmasta hyväksi, mutta ne pitävät ihmisten kanssa työskentelystä, ovat sopeutuvaisia ja muutenkin helposti eettisesti pidettävissä sirkusolosuhteissa. En kuitenkaan ole sirkuseläinten kieltoa vastaan, mikäli näin joskus tulee tapahtumaan. Luulen, että nuoremmat sukupolvet ovat asiasta kanssani keskimääräisesti suhteellisen samaa mieltä. Moni ei varmasti edes välitä asiasta tai omaa erityistä mielipidettä, mikäli erityistä suhdetta ei sirkukseen tai eläimiin ole. Arvojemme muuttuessa eläimet huomioonottavamiksi syitä sirkuseläimille alkaa kuitenkin olla vaikeampi perustella. Eläinten hyvinvoinnista kiinnostuminen näkyy esimerkiksi kasvissyönnin lisääntymisenä.

Perinteiset sirkukset tuntuvat eniten olevan muutosta vastaan, koska haluavat pitää perinteitä yllä, ehkä pelkona on myös yleisön reaktio, tässä tapauksessa enimmäkseen lasten, kuten kyselyni vastauksista käy ilmi. Eläimiä ei kuitenkaan sirkuksissa pidetä vain välineinä, joilla kerätään yleisöä, vaan ne ovat kouluttajiensa ja hoitajiensa pitkäaikaisia työkavereita ja jopa ystäviä. Tämän takia niistä ei myöskään haluta luopua. Sirkuksissa kunnioitetaan eläimiä, koska niissä tiedetään miten oppivaisia ne ovat ja mihin kaikkeen ne pystyvät. Niistä huolehditaan usein pitkän kokemuksen perusteella ja niistä pidetään niin hyvää huolta kuin on mahdollista ja niille tarpeellista. Luulen, että sirkuksissa ei ajatella käytettävän hyväksi eläimiä. Niitä pidetään osana yhteisöä, jossa ne tekevät oman osansa ansaitakseen siellä paikkansa. Useammassa Suomen sirkushistoriaa käsittelevistä lähteistäni kerrottiin, kuinka omistautuneita kouluttajat olivat voittamaan eläintensä luottamuksen. Jotkut saattoivat kertoman mukaan jopa nukkua samassa häkissä villieläinten kanssa. Suomessa saa sirkuksessa pitää enää kesyeläimiä, mutta niitä pidetään silti sirkuksen tärkeänä osana. Eläinten elinolosuhteille sirkuksissa on tarkat määritelmät Suomen laissa ja niistä pyritään sirkuksissa pitämään kiinni. Kuten aiemmin on jo mainittu, yhteiskunnassamme eläimen hyvinvointia on alettu pitämään viime vuosikymmeninä tärkeämpänä kuin aiemmin, mikä varmasti heijastuu myös sirkuslaisten ajattelutavassa. Lait ovat määrittämässä minimi olosuhteita, mutta se ei tarkoita, etteikö eläinten oloista haluttaisi muutenkin tehdä hyvät.

Seuraavaksi päästään siihen, millä eläinnumerot voitaisiin korvata, mikäli tähän jonain päivänä vielä tulee tarve. Vaihtoehtona on toki, että tilalla olisi vain ihmisten esittämiä

sirkusnumeroita, joista sirkusten ohjelma nykyäänkin eläinnumeroiden lisäksi koostuu. Jos ohjelmaan halutaan kuitenkin selkeämpää vaihtelua, ei mielestäni tulisi sulkea pois muita taiteenaloja. Eläimiäkään ei välttämättä tarvitsisi kokonaan unohtaa. Eläimet voitaisiin tuoda lavalle nukkejen muodossa nukettajien henkiin herättämänä tai ihmisten esittäminä. Miksei voitaisi tuoda takaisin myös varjoteatteria, mitä sirkusten ohjelmassa saatettiin 1800-luvulla nähdä. Näillä tavoin voitaisiin tuoda villieläimetkin takaisin areenalle. Olisiko tällainen kokonaisuus enää perinteistä sirkusta vai jotain muuta? Mielestäni tyyliuuntaus voi pysyä samana, vaikka se muuttuisikin johonkin suuntaan, muutos voidaan ajatella tyylin kehityksenä. Muutosta ei tule pelätä vaan hyväksyä se ja sopeutua uuteen. Ehkä perinteisen sirkuksen on pian aika muuntautua nykyaikaan sopivammaksi. Saattaahan olla, että muutoksessa syntyy myös jotain kokonaan uutta, mutta ehkä niin on silloin tarpeellistakin.

Eläimillä on ollut merkittävä rooli perinteisessä sirkuksessa kuten tutkielmasta käy ilmi. Jopa niin merkittävä, että aiheen rajaaminen oli käydä haastavaksi, vaikka aluksi mietin, saanko aiheesta tarpeeksi materiaalia aikaiseksi. Tein aiheesta paljon taustatutkimusta, sillä tuntui oleelliselta ymmärtää monta näkökulmaa nähdäkseen kokonaiskuvan aiheesta. Tähän tiedonhakuun kului paljon aikaa, sillä välillä oli vaikea löytää joitain tiettyjä etsimiään asioita sekä toisinaan osata erottaa tutkimusta ajatellen hyödyllinen materiaali. Aihe oli itselleni kiinnostava ja siitä syystä ajauduin välillä lukemaan aihetta sivuavaa ylimääräistäkin tietoa. Osittain näistä syistä johtuen lähdeluettelosta tuli todella pitkä ja tutkimuksesta suunniteltua pidempi. Suurin osa käyttämistäni lähteistä on aiheellisia, mutta osassa käsitellään samoja asioita. Tällaisissa lähteissä vain on ollut pieniä tai vähän isompia itselleni aiheen ymmärtämisen kannalta oleellisia eroja. Vaihtoehtoisesti joissain tapauksissa olen myöhemmin löytänyt aihetta kattavamman lähteen, mikä olisi voinut korvata aiemmin käyttämiäni lähteitä. Teettämäni kyselytutkimuksen tulokset ovat suuruusluokassaan vain hyvin suuntaa antavia koko maan näkemykseen verratessa, mutta sellaisena niitä myös analysoin ja ne antavat kuitenkin jonkinlaisen kuvan suomalaisten sirkuseläimiä koskevista mielipiteistä.

Tutkimusta pidän kokonaisuudessaan suhteellisen luotettavana. Siinä on kuitenkin käsitelty montaa asiaa aiheeseen liittyen, ja kaikkiin ei riittänyt aikaa paneutua yhtä paljon. Tästä syystä esimerkiksi se millaisena sirkuseläimet näyttäytyvät populäärikulttuurista on käsitelty tutkielmassa pintapuolisesti, esimerkkejä on vain muutama. Sen takia tulos on yksipuolinen ja oman näkemykseni sävyttämä. Yritin tutkimuksessa ottaa huomioon kaikki tärkeimmät osapuolet ja ymmärtää sekä avata heidän näkemyksiään. Taustalla

tutkimuksessa on kuitenkin myös oma näkökantani aiheeseen ja se siinä jollain tapaa näkyy. Tarkoituksena minulla olikin tutkimusta tehdessä löytää myös selkeä oma mielipide sirkuseläimiin niin, että pystyn sen hyvin perustelemaan. Opinnäytetyötä tehdessäni olenkin oppinut paljon ihmisten ja eläinten välisestä suhteesta ja moraalisisista valinnoistamme sekä mihin suuntaan niiden tulisi mielestäni mennä. Myös oma moraalinen suhtautumiseni eläimiin on saanut työn ansiosta vahvistusta.

LÄHTEET

Kirjallisuus

Aaltola, E; Giggs, R; Haasjoki, P; Heikkinen, A; Hildyard, D; Krohn, L; Kurtto, M; Laub, M; McAdam, C; Motoya, Y; Palmgren, R; Raevaara, T; Taylor, M; Tóibín, C; Toisten historia & Wink, C. 2017. Granta 8: Eläin. Helsinki: Otavan kirjapaino Oy.

Aulanko, M. 2012. Eläimet sirkuksessa. Sirkuspyramidi No. 3.

Grant, C. 2013. Eläinten oikeudet. Helsinki: Into.

Guy, J-M. 2001. Suom. Paavilainen, M. 2005. Sirkuksen Vallankumous. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Hirn, S. 1986. Kaiken kansan hovit - Tivolitoimintaamme 1800-luvulla. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Hirn, S. 1982. Sirkus kiertää Suomea 1800-1914. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Ingold, T. 1994. From trust to domination: an alternative history of human-animal relations. Teoksessa Manning, A. & Serpell, J. A. (toim.) Animals and human society: changing perspectives. Routledge, London 1-22.

Kleinbarth, E. S; Anttila, T. & Kotivuori, S. 2007. Balleriina hevosen selässä. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy

Kotskareva, H; Söderström, M; Heinilä, M; Löflund, B; Oblastnoj muzej g. Turku; Turun maakuntamuseo & Åbo landskapsmuseum 2002. Yhtä sirkusta - Muistoja sirkuksesta. Turku: Turun maakuntamuseo.

Kunnas, K. 1996. Sirkusjuttuja. Porvoo: WSOY:n graafiset laitokset.

Lillqvist, K. 2005. Arvoisa Herra Tarzan. Helsinki: Atena.

Taivalsaari, E. 2006. Sirkuselämää - Suomalainen sirkus kautta aikojen. Helsinki: Otavan kirjapaino Oy.

Telkänranta, H. 2016. Eläin ja ihminen – Mikä meitä yhdistää? Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura (Porvoo: Bookwell)

Vastapaino & Aaltola, E. 2004. Eläinten moraalinen arvo. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.

Wilson, E. O. 1984. Biophilia. Cambridge (Mass.): Harvard University Press.

Digitaaliset lähteet

Aaltola, E. 2013. Eläinten oikeudet. Viitattu 10.5.2018. www.vegaaniliitto.fi > Tietoa > Miksi veganismi? > Eläinten oikeudet

Animal Defenders International 2018. Stop Circus Suffering. Viitattu 10.8.2018. <http://www.stopcircussuffering.com/> > Circus bans

Animalia 2018. Eläinten viihdekäyttö. Viitattu 13.4.2018. <http://animalia.fi/> > Eläimet > Muut eläimet > Eläinten viihdekäyttö

Coghlan, Andy 2009: Circus captivity is beastly for wild animals. New Scientist 20.5.2009. Viitattu 25.6.2018. <https://www.newscientist.com/article/dn17169-circus-captivity-is-beastly-for-wild-animals/>

DeRose, C. 2017. The demise of Ringling Bros. is a victory for animal rights movement. Los Angeles Times 17.5.2017. Viitattu 2.11.2018. <https://lcanimal.org> > Campaigns > Animals in entertainment > Circuses > LA Times

ECA 2018. Animal Welfare. Viitattu 17.6.2018. <http://www.europeancircus.eu/> > Activities > Animal Welfare

ECA 2014: 10 gute Gründe für Tiere im Circus. Viitattu 24.6.2018. <http://www.european-circus.eu/wp-content/uploads/10guteGrundeTiere.pdf>

Eläinsuojeluasetus 396/1996. Annettu 7.6.1996. Valtion säädöstietopankki Finlex, Ajantasoinen lainsäädäntö. Viitattu 24.3.2018. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1996/19960396?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=el%C3%A4insuojeluasetus#L8>

Eläinsuojelulaki 247/1996. Annettu Helsingissä 4.4.1996. Valtion säädöstietopankki Finlex, Ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 24.3.2018. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1996/19960247>

Eläinten hyvinvointikeskus. Hyvinvointi on eläinyksilön kokemus. Viitattu 15.2.2018. www.elaintieto.fi/ > Hyvinvointi

Evira 2016. Eläinnäyttelyt, eläintarhat ja sirkukset. Viitattu 21.3.2018 www.evira.fi > Eläimet > Eläinsuojelu ja eläinten pito > Eläimet pitopaikoissa > Eläinnäyttelyt, eläintarhat ja sirkukset

Heikkinen, M. 2008. Suomalaista sirkusta yli 200 vuotta. Helsingin Sanomat 20.4.2008. <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000004563785.html>

Hippisley-Coxe, A.D; Saxon, A.H; Hoh, L.G. & Parkinson, R.L. 1998. Circus – Theatrical entertainment. Encyclopaedia Britannica 20.7.1998. Viitattu 2.11.2018. <https://www.britannica.com> > Search > Circus

Honkanen, T. 2013. Turpaterapiaa ja karvaista kaveruutta – ihmisen ja eläimen välinen suhde sekä eläinten koetut vaikutukset hyvinvointiin ja elämäntyytyväisyyteen. Pro Gradu -tutkielma. Tampereen Yliopisto. Viitattu 12.3.2018. <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/85050/gradu07083.pdf?sequence>

Kaunisto, N. 2016. Eläinten tietoisuus, tunteet ja kognitio. Viitattu 11.3.2018. www.veganiliitto.fi > Tietoa > Miksi veganismi? > Eläinten tietoisuus, tunteet ja kognitio

Kivimäki, P. 6.7.2017. Sirkus Finlandia joutui luopumaan lehmistä – kiertue-elämä oli naudoille liikaa. Viitattu 1.7.2018. <https://yle.fi/uutiset/3-9709411>

Laitila, A. 2013. Valistavaa eläinrääkkäystä? Eläinnäyttelyt ja eläinsuojelu Suomen oikeudessa vuoteen 1934. Edilexissä julkaistu tiivistelmä. Tutkielmat ja muut opiskelijakirjoitukset 28.2.2013, Gradut ja muut tutkielmat. Viitattu 6.12.2018. <https://www.edilex.fi/opinnaytetyot/9405>

Maa- ja metsätalousministeriö 2018. Hallituksen esitys laiksi eläinten hyvinvoinnista. Viitattu 6.12.2018 www.mmm.fi > Vastuualueet > Eläimet ja kasvit > Eläinten hyvinvointi > Eläinsuojelulaki

MMMp 22/EEO/96. Eläinten käyttäminen sirkuksessa ja muussa siihen verrattavassa näytöksessä. Annettu 2.8.1996. <https://mmm.fi/documents/1410837/1818168/f10.pdf/6d6d4308-5711-4ead-b43e-1e22ca36bb5c>

Michigan State University 2014. Understanding the Basics of animal welfare. Viitattu 16.2.2018. www.stablemanagement.com > Home > Articles > Equine health

Mänttari, T. 2011. Killeri Lalleri eli politiikkaa lapsille. Linjamiehet-blogi 18.5.2011. Viitattu 6.7.2018. <http://linjamiehet.fi/blog/post/224/killeri-lalleri-eli-politiikkaa-lapsille/?y=2011&m=4&>

Peta 2018. Circuses. Viitattu 2.11.2018. <https://www.peta.org/> > Issues > Animals Used for Entertainment > Circuses

Pölkki, M. 2017. Uusi eläinsuojelulaki kieltäisi koirien sähkö-pannat – emakoiden porsitushäkit säilymässä eikä turkistarhaukseen puututa. Helsingin Sanomat 23.11.2017. <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000005501391.html>

Sirkuksen Tiedotuskeskus 2018a. Koko alan esitykset ja katsojat. Viitattu 24.11.2018. <https://sirkusinfo.fi/> > Sirkus Suomessa > Tilastot > Koko alan esitykset ja katsojat

Sirkuksen Tiedotuskeskus 2018b. 2017 - Suomalaisen sirkusesitysten määrä ulkomailla noussut huipputasolle. <https://sirkusinfo.fi/> > Sirkus Suomessa > Tilastot > 2017

Sirkus Caliba, 2018. Sirkus Caliba 2018 Ohjelma. Viitattu 15.11.2018 www.sirkuscaliba.com > Ohjelma

Sirkus Finlandia. Sirkushuveja Suomessa – ennen ja nyt. Viitattu 15.11.2018. www.sirkusfinlandia.fi > Yritys

The Editors of Encyclopaedia Britannica 1998. Carl Hagenbeck – German animal trainer and dealer. Encyclopaedia Britannica 20.7.1998. Viitattu 12.6.2018. <https://www.britannica.com> > Biographies > Sports and recreation > Animal training > Carl Hagenbeck

Tuomivaara, S. 2003. Eläimet muuttuvassa yhteiskunnassa – Johdatus ihmisten ja eläinten väliseen sosiologiaan. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto. Viitattu 10.2.2018. <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/91265/gradu00266.pdf?sequence=1>

von Behr, J. 2018. Sirkus Tähti Grande Finale – Vihdin kirkonkylä 2018. Jari von Behr kuvagalleria, flickr. Viitattu 12.11.2018 <https://www.flickr.com/photos/jarivonbehr/albums/72157701700181404>

World Organisation For Animal Health. Animal welfare at glance. Viitattu 16.2.2018. www.oie.int > Home > Animal welfare

Kysely aikuisille

Kysely Sara Nurmisen kirjallista opinnäytetyötä varten koskien eläinten merkitystä sirkuksessa

Numeroi vastaukset kysymysten perusteella ja vastaa rehellisesti. Vastaus annetaan anonymisti. Yksi vastaus henkilöä kohti.

1. Ikä
2. Sukupuoli
3. Mikä on suhteesi sirkukseen (ammattilainen, harrastaja, aktiivinen tai satunnainen katsoja)?
4. Mitä mielikuvia sana sirkus sinussa herättää?
5. Pidätkö enemmän perinteisestä sirkuksesta vai nyky-sirkuksesta? Miksi?
6. Haluatko nähdä eläimiä sirkusesityksissä? Onko eläinten käyttäminen sirkuksissa mielestäsi hyväksyttävää? Perustele vastaus.
7. Jos vastasit edelliseen kyllä, mitä eläimiä haluat nähdä sirkusesityksessä?
8. Mitkä eläinlajit ovat mielestäsi hyväksyttäviä käytettäväksi sirkusesityksissä?

Kysely lapsille

Kysely Sara Nurmisen kirjallista opinnäytetyötä varten koskien eläinten merkitystä sirkuksessa

1. Ikä
2. Sukupuoli
3. Mitä tulee mieleesi sanasta sirkus?
4. Haluatko nähdä eläimiä sirkusesityksissä? Miksi
5. Jos vastasit edelliseen kyllä, niin mitä eläimiä haluat nähdä sirkusesityksissä?
6. Mitä eläimiä mielestäsi saa pitää sirkuksissa?